

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK ČESKÝCH ZEMÍ

BSCZ

HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK ČESKÝCH ZEMÍ

A

BSČZ

HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR

Redakce:

Jana Brabencová

Marcella Husová

Marie Makariusová

Gustav Novotný

Jan Novotný – vedoucí redaktor 1. sešitu

Pavla Vošahlíková – vedoucí projektu

© PhDr. Pavla Vošahlíková za kolektiv oddělení Biografického slovníku českých zemí

Historického ústavu AV ČR, 2004

© Libri, 2004

ISBN 80-7277-215-5 (1. sv.)

ISBN 80-7277-214-7 (soubor)

OBSAH

Úvodem	7
Seznam zkratk k použité literatuře	12
Seznam autorů hesel	16
Redakční rada	18
Biografický slovník českých zemí – A	21

ÚVODEM

Encyklopedická práce má v české vědě a kultuře významnou historickou tradici, jejíž kořeny sahají hluboko do minulosti. Už ve středověku se u nás setkáváme s pokusy shrnout v ucelenější soustavy tehdejší rozsah všeobecných vědomostí. Novodobou českou encyklopedickou tradici zahájilo počátkem šedesátých let 19. století vydání *Riegrova naučného slovníku*. Navazující *Ottův slovník naučný*, významné dílo novodobé české vzdělanosti, náležel ve své době k předním evropským encyklopediím. Svým rozsahem, univerzálností a informační hodnotou nebyl u nás dodnes v mnohém překonán. Svědčí o tom i jeho reprint z nedávných let. Všeobecné encyklopedie vydané v českých zemích v meziválečném období a po druhé světové válce nepřesáhly rozsah středních příručních slovníků vesměs popularizačního charakteru. Současné od počátku 20. století vznikaly speciální encyklopedie oborové, ale ne všechny byly dokončeny.

V porovnání s většinou evropských zemí v naší jinak poměrně rozvinuté encyklopedické produkci dosud chybí univerzálně pojatý biografický slovník vztahující se k českým zemím. Nikdy nebyl předložen ani jeho projekt. Podobné dílo nesporně celonárodního a celospolečenského významu postrádají nejen odborníci a badatelé nejrůznějších oborů, ale rovněž široká kulturní veřejnost. Biografická hesla v obecných či oborových encyklopediích, specializovaných biografických lexikonech nebo obdobných občas vydávaných informativních příručkách mohou nedostatek univerzálního biografického lexikonu nahradit jen zčásti. Řada evropských zemí, zvláště pak sousedních (Rakousko, Německo, Slovensko, Polsko), nás v tomto ohledu výrazně předstihla.

Po roce 1989 se v oblasti biografického bádání otevřely nové možnosti, které byly zbaveny ideologických zábran a deformací. Výrazně se zvýšil i zájem veřejnosti o biografické informace, zvláště z období nových a nejnovějších dějin. Potřeba těchto informací vedla v posledním desetiletí 20. a počátkem nového století k rozsáhlé produkci nejrůznějších biografických příruček, z velké části encyklopedického charakteru, zasahujících do mnohých oblastí života společnosti v českých zemích. Přes různou úroveň a zaměření těchto prací vznikla v rámci rozsáhlé biografické produkce posledních let některá pozoruhodná a informativně hodnotná encyklopedicko-biografická díla. Ale i ta jsou z převážné části specializována na jednotlivé profese a pokud jsou pojata univerzálněji, omezují se buď na kratší časová období (vesměs 19. a 20. století), nebo na určité regiony českých zemí. Nesporný přínos těchto prací nevylučuje však potřebu biografického, univerzálně pojatého slovníku českých zemí.

Tohoto úkolu se chopil po roce 1989 Historický ústav ČSAV (dnes AV ČR) a přípravu *Biografického slovníku českých zemí* (dále *BSČZ*) zařadil mezi své hlavní úkoly. V průběhu roku 1990 ustavením samostatného odborného oddělení vytvořilo vedení ústavu předpoklady pro práci na přípravě vědecky koncipovaného encyklopedicko-biografického díla. Východiskem k práci na *BSČZ* se stal návrh projektu, předložený k diskusi uvnitř ústavu, k posouzení vědecké radě a vybraným institucím domácím a zahraničním, zvláště pak těm, které se obdobnou činností zabývají, zainteresovaným katedrám vysokých škol i jednotlivým odborníkům. Návrh projektu *BSČZ* byl přijat kladně; připomínky oponentů přispěly k jeho zdokonalení a přinesly současně užitečné podněty pro volbu vlastních pracovních postupů.

V následujícím období byl v podobě katalogu budován generální heslář slovníku, přičemž narozdíl od mnoha jiných zemí nebylo možno navázat na databáze starších biografických lexikonů. V letech 1997–2000 byly postupně vydány a odborníkům předloženy k posouzení čtyři svazky hesláře *BSČZ* se základními biografickými a profesními daty pro více než dvacet tisíc již nežijících osobností působících v českých zemích od počátků jejich historického vývoje do konce 20. století. Návrh hesláře, který po připomínkách a diskusích prošel některými změnami, představoval dostatečně systematický výběr z přibližně padesátitisícové do té doby shromážděné biografické databáze při dodržení stanovených kritérií a zastoupení významných osobností jednotlivých oborů a veřejného života. Odtud byl již jen krok k vlastní realizaci encyklopedického díla, jehož první sešit tímto prezentujeme.

Úvodem seznamujeme s charakteristikou a základní koncepcí slovníku, se strukturou slovníkového hesla (biogramu) a některými dalšími zásadami, které jsou při zpracování hesel uplatněny.

CHARAKTERISTIKA A ZÁKLADNÍ KONCEPCE SLOVNÍKU

Biografický slovník českých zemí přináší v abecedně seřazených heslech (biogramech) základní ověřené informace na úrovni současných vědeckých znalostí o životě a díle osobností ze všech oborů lidské činnosti, které působily v českých zemích (v Če-

chách, na Moravě a ve Slezsku) v průběhu jejich celého historického vývoje. V tomto smyslu je *BSČZ* slovníkem univerzálním. Současně se neomezuje pouze na osobnosti českého etnika, a není proto svým pojetím encyklopedií národní. Zahrnuje:

a) osobnosti bez rozdílu etnického původu, které se v českých zemích narodily a po celý život nebo jeho převážnou část zde působily;

b) osobnosti bez rozdílu etnického původu, které se narodily v jiných zemích, ale svým působením, a to bez ohledu na jeho délku, se významně uplatnily v českých zemích;

c) osobnosti bez rozdílu etnického původu, které se v českých zemích narodily, ale převážně působily v cizím prostředí, v němž se ve své profesi nebo ve veřejném životě významným způsobem prosadily.

BSČZ je přes široce založenou koncepci slovníkem výběrovým. Klíčem pro zařazení do slovníku je především význam, který v historickém vývoji českých zemí osobnost měla, a to bez ohledu, zda v kladném či záporném smyslu. Výběrovost slovníku předpokládá i určitou kategorizaci osobností od nejvýznamnějších představitelů příslušného oboru nebo životní činnosti s nadčasovým přínosem, přes osobnosti, u nichž význam díla nebo veřejného působení spočívaly v domácím prostředí a byly vymezeny dobou, ve které žily, až po osobnosti svým působením většinou regionálního nebo časově omezeného významu.

BSČZ zahrnuje zásadně osobnosti, jejichž životní osudy a dílo byly již historicky uzavřeny, tj. nežijící. Pro první sešity slovníku byl jako mezník úmrtí určen rok 2000, přičemž podle potřeby bude tento mezník posunován a biogramy nově zařazených osobností přinesou dodatky. Při univerzálním pojetí slovníku je cílem redakce dodržet vnitřní vyváženost mezi jednotlivými obory a profesemi lidské činnosti. Tato vyváženost je v zásadě dána nejen významem jednotlivých osobností v daném oboru či ve veřejném působení, ale současně dimenzí vývoje oboru nebo veřejného života ve specifických podmínkách českých zemí v širším historickém kontextu.

STRUKTURA SLOVNÍKOVÉHO HESLA (BIOGRAMU)

1. *Záhlaví.* Obsahuje příjmení a jméno (křestní), má-li osobnost více jmen, uvádějí se nezkráceně všechna, v závorce další možné varianty. Dále záhlaví obsahuje datum (den, měsíc, rok) a místo narození a úmrtí. Nejsou-li tato data v úplnosti známa, registrují se pouze údaje zjištěné a ověřené. Následuje výstižná a obecně srozumitelná definice profese nebo veřejného působení osobnosti.

2. *Životopisná a hodnotící část.* Tvoří hlavní část biografického hesla. Obsahuje stručný životopis se základními chronologicky řazenými daty o vzdělání, profesní a veřejné činnosti, o místech působení, dosažených titulech, hodnostech, významnějších cenách a vyznamenáních aj., s výstižnou charakteristikou a zhodnocením této činnosti v historických, společensko-politických a kulturních souvislostech. Životopisná a hodnotící část jsou účelově propojeny. Užívá se úsporného slovníkového slohu a zpravidla minulé čas.

3. *Bibliografická část.* Pod zkratkou „D:“ je uveden výběrově seznam vlastních prací, u uměleckých osobností hlavní výtvarná a architektonická díla, výstavy, hudební opusy, režijní práce, role apod. v chronologickém řazení. Pod zkratkou „L:“ je výběrově zařazena základní literatura o osobnosti s případnými odkazy na jiná lexikální díla nebo na jiné prameny použité ke zpracování hesla. Místo vydání díla se uvádí v souladu s lexikografickými zvyklostmi zpravidla u zahraničních publikací. Pod zkratkou „P:“ se nacházejí základní informace o uložení písemné pozůstalosti (pokud je zásadního významu) a o dalších památkách a pramenech vztahujících se k osobnosti.

NÁZVY LOKALIT

Pro názvy lokalit v záhlaví hesla (místa narození a úmrtí) je užít, pokud jde o české země, současný topografický název podle posledního platného úředního lexikonu obcí. V případě osady se na prvním místě uvádí její název a v závorce název samosprávné obce, ke které v současné době přísluší – např. Hořansko (část obce Hovězí u Vsetína). Bylo-li místo v době narození či úmrtí osobnosti samosprávnou obcí a později se stalo součástí větší sídelní aglomerace nebo s ní splynulo, je uveden původní název a v závorce současná příslušnost k novému celku: např. Královské Vinohrady (Praha), Židenice (Brno) apod. U zaniklých lokalit je uveden původní název se zkratkou „z. l.“ v závorce. Po zrušení okresů v českých zemích poslední administrativně-správní reformou (k 31. 12. 2002) je v záhlaví hesla bližší upřesnění polohy obce, pokud je nutné, udáno vesměs její polohou k nejbližší obecně známé lokalitě, většinou k městu. Pro lokality v zahraničí se v názvu používá především vžitý český ekvivalent, pokud existuje (Víděň, Řím, Mnichov aj.), jinak současně platný cizojazyčný název, doplněný v záhlaví hesla současným označením státu, v němž se dnes lokalita nachází.

ZKRATKY A JEJICH UŽÍVÁNÍ

V heslech jsou užity zkratky:

- a) obecné (textové);
- b) států, institucí a organizací;
- c) periodik a častěji citovaných prací z větší části encyklopedického charakteru.

Počet obecných zkratek je značně omezen. Zkratky států, institucí a organizací odpovídají u nás užívanému úzu, zkratky periodik a častěji citovaných prací jsou vytvořeny v souladu s pravidly většiny ostatních encyklopedií.

Biografický slovník českých zemí jako široce koncipované encyklopedické dílo nelze připravit bez spoluúčasti početných externích spolupracovníků nejrůznějších vědních oborů. Již v první etapě příprav slovníku se účinně podíleli zejména na tvorbě hesláře a při jeho odborném lektorování. Valná část těchto externích odborníků se v další fázi přípravy slovníku uplatnila jako autoři hesel. Už na prvním sešitu se jich podílelo několik desítek, z převážné části zkušených lexikografů. Redakce BSČZ jim touto cestou děkuje a předpokládá, že i nadále zůstanou jeho spolupracovníky. Nelze opomenout ani pracovníky Oddělení biografických studií Historického ústavu AV ČR, kteří kromě autorství řady hesel plnili funkci odborné a výkonné redakce díla a byli hlavními organizátory právě při zajišťování spolupráce s početnými externími odborníky. Redakční radě BSČZ, v níž jsou zastoupeni rovněž představitelé řady vědních oborů, náleží poděkování především za péči o vědecko-odbornou úroveň lexikonu. Všichni vzpomenutí spolupracovníci přispívají k realizaci encyklopedického díla celospolečensky kulturního významu. Ve svých heslech shrnují současnou úroveň poznatků o významných osobnostech, které po staletí spoluvytvářely materiální a duchovní hodnoty života společnosti v českých zemích, jimž je tento slovník věnován.

Realizace slovníku byla umožněna také díky podpoře Grantové agentury ČR, která postupně udělila zpracovatelskému pracovišti čtyři granty (č. 404/93/0093, 404/96/1723, 409/99/0856 a 404/02/0797), jež pokryly (a pokryjí) část nákladů na léta 1993–2004.

Redakce

SEZNAM ZKRATEK

ZKRATKY INSTITUCÍ

AMU	Akademie múzických umění
AVU	Akademie výtvarných umění
AMZV	Archiv ministerstva zahraničních věcí
ANM	Archiv Národního muzea
AV ČR	Akademie věd České republiky
ČAVU	Česká akademie věd a umění
ČAZ	Česká akademie zemědělská
ČČK	Československý (Český) červený kříž
ČF	Česká filharmonie
ČKD	Českomoravská Kolben-Daněk
ČNB	Česká národní banka
ČNR	Česká národní rada
ČOS	Československá (Česká) obec sokolská
ČR	Česká republika
ČSAV	Československá akademie věd
ČSAZ	Československá akademie zemědělská
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSR	Československá republika, Československo
ČSS	Československá strana socialistická
ČSSD	Československá (Česká) strana sociálně demokratická
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSTV	Československý svaz tělesné výchovy
ČTK	Československá (Česká) tisková kancelář
ČVTS	Československá vědecko-technická společnost
ČVUT	České vysoké učení technické
DAMU	Divadelní fakulta Akademie múzických umění
DTJ	Dělnická tělocvičná jednota
FAMU	Filmová a televizní fakulta Akademie múzických umění
FDTJ	Federace dělnických tělocvičných jednot
Gestapo	Geheime Staatspolizei (Tajná státní policie)
HAMU	Hudební fakulta Akademie múzických umění
JAMU	Janáčkova akademie múzických umění Brno
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČN	Královská česká společnost nauk
LA PNP	Literární archiv Památníku národního písemnictví
MG	Moravská galerie
MNO	ministerstvo národní obrany
MU	Masarykova univerzita Brno
MV	ministerstvo vnitra
MZA	Moravský zemský archiv
MZM	Moravské zemské muzeum
MZV	ministerstvo zahraničních věcí

ND	Národní divadlo
NDR	Německá demokratická republika
NF	Národní fronta
NG	Národní galerie
NM	Národní muzeum
NOÚZ	Národní odborová ústředna zaměstnanecká
NS	Národní shromáždění
NSDAP	Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei
NTM	Národní technické muzeum
NV	národní výbor
OA	okresní archiv
ON	Obrana národa
OŽK	Obchodní a živnostenská komora
PÚ	Politické ústředí
PVVZ	Petiční výbor Věrní zůstaneme
RAF	Royal Air Force
SA	Sturmabteilungen
SAV	Slovenská akademie věd
SČSP	Svaz československo-sovětského přátelství
SD	Sicherheitsdienst
SIA	Spolek československých inženýrů a architektů
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNR	Slovenská národní rada
SOA	státní oblastní archiv
SOkA	státní okresní archiv
SdP	Sudetendeutsche Partei
SPB	Svaz protifašistických bojovníků
SR	Slovenská republika
SRN	Spolková republika Německo
SS	Schutzstaffel
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SÚA	Státní ústřední archiv
SVU	Svaz výtvarných umělců
UK	Univerzita Karlova
UMPRUM	Uměleckoprůmyslová škola (nyní Vysoká škola uměleckoprůmyslová)
ÚNV	Ústřední národní výbor
UPM	Umělecko průmyslové muzeum
USA	Spojené státy americké
ÚV	Ústřední výbor
ÚVOD	Ústřední vedení odboje domácího
ÚVTI	Ústředí vědecko-technických informací
ÚVTIZ	Ústředí vědeckotechnických informací pro zemědělství
VHS	Vlastenecko hospodářská společnost
VŠT	Vysoká škola technická
VŠUP	Vysoká škola uměleckoprůmyslová
VŠZ	Vysoká škola zemědělská
VÚA	Vojenský ústřední archiv
VÚT	Vysoké učení technické Brno
YMCA	Young Mens Christian Association
YWCA	Young Womens Christian Association
ZM	Zemědělské muzeum
ZNV	Zemský národní výbor

SEZNAM ZKRATEK K POUŽITÉ LITERATUŘE

- AČA** – Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, sv. 1–50, Praha 1891–1940.
- AČL** – Michal Navrátil, Almanach českých lékařů, Praha 1913.
- AČP** – Michal Navrátil, Almanach českých právníků, Praha 1930.
- ADB** – Allgemeine Deutsche Biographie, d. 1–56, 1875–1912.
- Adler** – Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik (1881–83 Monatsblatt des Heraldisch-Genealogischen Vereines „Adler“; 1883–1925 Monatsblatt der [k. k.] Heraldischen Gesellschaft „Adler“; 1926–38 Monatsblatt der Heraldisch-Genealogischen Gesellschaft „Adler“; 1939–44 Adler. Monatsblatt der Vereine für Sippenforschung in der Ostmark), Wien 1881n.
- Album representantů** – Album representantů všech oborů veřejného života československého, ed. F. Sekanina, Praha 1927.
- AMM** – Acta Musei Moraviae, viz **ČMZM**.
- AUC** – Acta Universitatis Carolinae, Praha 1960–.
- Balling 1** – Mads Ole Balling, Von Reval bis Bukarest. Statistisch-Biographisches Handbuch der Parlamentarier der deutschen Minderheiten in Ostmittel- u. Südosteuropa 1919–1945, d. 1–2, Kopenhagen 1991.
- Bartoš: PD činohra** – Josef Bartoš, Prozatímní divadlo a jeho činohra, Praha 1937.
- Bartoš: PD opera** – Josef Bartoš, Prozatímní divadlo a jeho opera, Praha 1938.
- BHDE** – Biographisches Handbuch der deutschen Emigration, d. 1–3, München 1999.
- BHJb** – Berg- und Hüttenmännisches Jahrbuch der k. k. Montan-Lehranstalt zu Leoben und Příbram, Wien 1851–1937.
- Bílková** – Pavla Bílková, Biografický slovník techniků, manažerů a hospodářských pracovníků, kteří se zasloužili o rozvoj ostravsko-karvinského revíru před rokem 1918. In: Studie o Těšínsku 7, 8, Okresní vlastivědné muzeum Český Těšín 1979–1980.
- Birk** – Alfred Birk, Die Deutsche Technische Hochschule in Prag 1806–1931, Prag 1931.
- BJB** – Rudolf M. Wlaschek, Biographia Judaica Bohemiae, Dortmund 1995.
- BL** – Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmisches Länder, d. 1–3 (A–S), München, Wien 1979–.
- BLDMF** – Ludmila Hlaváčková, Petr Svobodný, Biographisches Lexikon der deutschen Medizinischen Fakultät in Prag 1883–1945, Praha 1998.
- BLS** – Biografický lexikón Slovenska, d. (A–B), Martin 2002–.
- BOS** – Český slovník bohovědný, ed. Josef Tumpach a Ant. Podlaha, d. 1–5 (A–Itálie), Praha 1912–1930.
- BSPLF** – Biografický slovník pražské lékařské fakulty 1348–1939, d. 1–2, Praha 1988–1993.
- Catalogus cleri** – Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis archidioeceseos Pragensis pro anno Domini 1741–.
- César** – Černý – Jaroslav César, Bohumil Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938, Praha 1962.
- Cyril** – český hudební časopis, Praha 1874–1948.
- Czeike** – Felix Czeike, Historisches Lexikon Wien in 5 Bänden, Wien 1992–1997.
- Čáňová** – Eliška Čáňová, Slovník představitelů katolické církevní správy v Čechách v letech 1848–1918, Praha 1995.
- Čas. mineral. geol.** – Časopis pro mineralogii a geologii, Praha 1956–1992.
- ČBS** – Československý biografický slovník, Praha 1992.
- ČČH** – Český časopis historický (1950–1989 jako Československý časopis historický), 1895–.
- ČL** – Český lid, Praha 1891–.
- ČLČ** – Časopis lékařů českých, Praha 1862–.
- ČMM** – Časopis Matice moravské, Brno 1869–.
- ČMZM** – Časopis Moravského zemského musea (Acta Musei Moraviae), Brno 1901–.
- ČNM** – Časopis Národního muzea (1827–1830 jako Časopis společnosti vlastenského Museum v Čechách; 1831–1854 jako Časopis Českého museum; 1855–1922 jako Časopis Musea království Českého; 1923– jako Časopis Národního musea), Praha 1827–
- Čornejová – Fechtnerová** – Ivana Čornejová, Anna Fechtnerová, Životopisný slovník Pražské univerzity. Filozofická a Teologická fakulta 1654–1773, Praha 1986.
- ČsB** – Československo – Biografie, d. 1–3, 1936–1941.
- ČS** – Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století, 2. vyd., Praha 1982.
- Čs. neurol.** – Československá neurologie a neurochirurgie, Praha 1904–.
- ČSPSČ** – Časopis společnosti přátel starožitností českých, Praha 1893–1963.

- ČVUT – František Jílek, Václav Lomič, Dějiny Českého vysokého učení technického, d. 1, sv. 1–2, Praha 1973, 1978.
- DA – Deutsche Arbeit. Monatsschrift für das geistige Leben der Deutschen in Böhmen, sv. 1–18, Praha 1901–1918.
- ĐaS – Dějiny a současnost, Praha 1959–1969, 1990–.
- Dalibor – Dalibor, český hudební časopis, 1879–1913; 1919–1927.
- DBE – Deutsche Biographische Enzyklopädie, d. 1–10, München 1995–1999.
- DČD – Dějiny českého divadla, d. 1–4, Praha 1968–1983.
- DČVU – Dějiny českého výtvarného umění, d. 1–2, Praha 1984, 1989.
- DČŽ – Milena Beránková, Fraňo Ruttkay, Dějiny československé žurnalistiky, d. 1–2, Praha 1981–1984.
- Dlabáč – Gottfried Johann Dlabáč, Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien, d. 1–3, Prag 1815.
- DLČ – Jan Jakubec, Dějiny literatury české, d. 1–2, Praha 1929, 1934.
- DUK – Dějiny Univerzity Karlovy, d. 1–4, Praha 1995–1999.
- DVT – Dějiny vědy a techniky, Praha 1968–.
- EBL – Josef Weinmann, Egerländer Biographisches Lexikon, d. 1–2, Bayreuth 1985–1987.
- EČVU – Emanuel Poche, Encyklopedie českého výtvarného umění, Praha 1975.
- EJ – Antonín Matzner, Ivan Poledňák, Igor Wasserberger, Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Část jmenná: československá scéna, Praha 1990.
- ESL – Encyklopédia Slovenska, d. 1–6, Bratislava 1977–1982.
- ETK 1 – Encyklopedie tělesné kultury, d. 1–2, Praha 1963–1964.
- ETK 2 – Encyklopedie tělesné kultury, d. 1–2, Praha 1988.
- Ficek – Viktor Ficek, Biografický slovník širšího Ostravska, seš. 1–5, Opava 1972–1983.
- FP – Šárka Bartošková, Luboš Bartošek, Filmové profily. Českoslovenští scénáristé, režiséři, kameramani, hudební skladatelé a architekti hraných filmů, Praha 1986.
- FPH – Šárka Bartošková, Luboš Bartošek, Filmové profily 2. Českoslovenští filmoví herci, d. 1–2, Praha 1990.
- FRB – Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých, ed. Josef Emler, Praha 1873–.
- Giebisch-Gugitz – Hans Giebisch, Gustav Gugitz, Bio-bibliographisches Literaturlexikon Österreichs von den Anfängen bis zur Gegenwart, Wien 1964.
- Grove – The New Grove Dictionary of Music and Musicians, d. 1–20, London 1980.
- Grove Opera – The New Grove Dictionary of Opera, d. 1–4, London 1992, 1994.
- Heller – Hermann Heller, Mährens Männer der Gegenwart. Biographisches Lexikon, d. 1–4, Brünn 1885–1892 (1. d. 2. rozš. vyd. 1912).
- Hudební věda – sborník hudebních vědeckých prací Kabinetu pro soudobou hudbu. 1961–1963, od 1964 jako časopis.
- HS – Československý hudební slovník osob a institucí, d. 1–2, Praha 1963, 1965.
- HSN – František Sitenský, Hospodářský slovník naučný, d. 1–4, Praha 1905–1924.
- ISN – Nový velký ilustrovaný slovník naučný, d. 1–17 + 3 dodatky, Praha 1932–1934.
- Jaksch – Friedrich Jaksch, Lexikon sudetendeutscher Schriftsteller und ihrer Werke für die Jahre 1900–1929, Reichenberg 1929.
- Jireček – Josef Jireček, Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku, d. 1–2, Praha 1875–1876.
- JSH – Jihočeský sborník historický, České Budějovice 1928–.
- Kalckbrenner – Erich Kalckbrenner, Personalbibliographien der Professoren und Dozenten der Philosophischen Fakultät der Karl-Ferdinands-Universität in Prag im Zeitraum von 1654–1720 mit biographischen Angaben und mit zusammenfassendem Überblick, Med. Diss. Erlangen – Nürnberg 1972.
- Knauer – Oswald Knauer, Das österreichische Parlament von 1848–1966, Wien 1969.
- Knihopis – Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století. 1925–1946, ed. Zdeněk Tobolka, 1950–1967, ed. František Horák. Dodatky 1994–.
- Kolář Elity – Politická elita meziválečného Československa 1918–1938, Kdo byl kdo, ed. František Kolář a kol., Praha 1998.
- Koleška – Zdeněk Koleška, Seznam biografii československých entomologů. In: Zprávy Československé společnosti entomologické při ČSAV, seš. 15–28, Praha 1979–1991. Dodatky in: Klapalekiana, seš. 29 a 34, Praha 1993–1998.
- Koerting – W. Koerting, Die deutsche Universität in Prag. Die letzten hundert Jahre ihrer Medizinischen Fakultät, Bonn 1968.
- Kosch – Wilhelm Kosch, Deutsches Theater-Lexikon, d. 1–5, Klagenfurt, Wien, 1953–.

- Kosch Lit** – Deutsches Literatur-Lexikon. Biographisches und bibliographisches Handbuch. Begründet von Wilhelm Kosch. 22 d. + 6 d. dodatků, Bern – München 1968–.
- KRL** – K. J. Kutsch, Leo Riemens, Großes Sängerlexikon, d. 1–5, München 1997 (3. vyd.).
- KSN** – Komenského slovník naučný, d. 1–10, Praha 1937–1938.
- Kudělka** – Šimeček – Milan Kudělka, Zdeněk Šimeček a kol., Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od roku 1760. Bio-bibliografický slovník, Praha 1972.
- Kunc** – Jaroslav Kunc, Slovník soudobých českých spisovatelů. Krásné písemnictví v letech 1918–1945, d. 1–2, Praha 1945.
- Kutnar** – František Kutnar, Jaroslav Marek, Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, Praha 1997, 2. vyd.
- LČL** – Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce, d. 1; 2, sv. 1–2; 3, sv. 1–2. (A–Ř), Praha 1985–.
- LDM** – Lexikon zur deutschen Musikkultur Böhmen, Mähren, Sudetenschlesien, d. 1–2, München 2000.
- Lišková** – Marie Lišková, Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861–1913, Praha 1994.
- Maasburg** – Geschichte der obersten Justizstelle in Wien (1749–1848), ed. Michael Friedrich Maasburg, Prag 1879.
- MČE** – Malá československá encyklopedie, d. 1–6, Praha 1984–1987.
- MGG** – Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik, ed. L. Finscher, Fr. Blume, d. 1–8, 2. vyd. Kassel 1994– (Personenteil 1999–).
- MSB** – Ladislav Skala, Malý slovník biografí, d. 1–6, Praha 1988–1991.
- MSA** – Mitteilungen des Sudetendeutschen Archivs, seš. 1–125, München 1971–1996.
- MSN** – Masarykův slovník naučný, d. 1–7, Praha 1925–1933.
- MVGDB** – Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen, seš. 1–82, Prag 1862–1944.
- Národní album** – Národní album. Sbírka podobizen a životopisů českých lidí prací a snahami vynikajících i zasloužilých, Praha b. d.
- NBS** – Nowy biografiski słownik k stawiznam a kulturje Serbow, Budyšin 1984.
- ND a jeho předchůdci** – Národní divadlo a jeho předchůdci. Slovník umělců a divadel vlastenského, Stavovského, Prozatímního a Národního, Praha 1988.
- NDB** – Neue Deutsche Biographie, d. 1–, 1953–.
- NGS** – Naučný geologický slovník, ed. J. F. Svoboda, Praha 1961, 2. díl.
- NÖB** – Neue Österreichische Biographie 1815–1918, begr. v. A. Bettelheim, část 1, d. 1–9, Wien 1923–1956, část 2, d. 1, Wien 1925.
- NEČVU** – Nová encyklopedie českého výtvarného umění, d. 1–2, ed. Anděla Horová, Praha 1995.
- ÖAW Almanach** – Almanach der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, sv. 1–67, Wien (1851–1917 jako Almanach der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, sv. 68–96, 1918–1946 [1948] jako Almanach Akademie der Wissenschaften, sv. 97–, 1947[8]–).
- ÖBL** – Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, d. 1– (A–S), Wien 1957–.
- ODS** – Ottův divadelní slovník, Praha 1919.
- OSN** – Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, d. 1–28, Praha 1888–1909.
- OSND** – Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k Ottovu slovníku naučnému, d. 1–6, Praha 1930–1943.
- Österreich Lexikon** – Österreich Lexikon in zwei Bänden, ed. R. Bamberger, Wien 1995.
- ÖZBH** – Österreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen, Wien 1853–1914.
- Pazdírek** – Pazdírkův hudební slovník naučný II. Část osobní, d. 1–2, ed. G. Černušák, V. Helfert, B. Štědroň, 1933–1937.
- Pejskar** – Jožka Pejskar, Poslední pocta. Památník na zemřelé československé exulanty, sv. 1–4, Zürich 1982–1994.
- Podlaha, Posvátná místa** – Antonín Podlaha, Posvátná místa Království českého, sv. 1–7, Praha 1907–1913.
- Podlaha, Soupis památek** – Antonín Podlaha, Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku 19. století, sv. 1–28, Praha 1898–1908.
- Poggendorff** – J. C. Poggendorff, Biographisch-literarisches Handwörterbuch der exakten Wissenschaften, d. 1–, Leipzig, Berlin 1863–.
- Priekopníci** – J. Tibenský, O. Pöss a kol., Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 3, Bratislava, 1999.
- PSB** – Polski słownik biograficzny, d. 1–, Kraków 1935–.
- PSD** – Příruční slovník k dějinám KSČ, d. 1–2, Praha 1964.
- PSN** – Příruční slovník naučný, d. 1–4, Praha 1962–1967.
- RHB** – Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě, d. 1–5, ed. Antonín Truhlář, Karel Hrdina, Josef Hejnic a Jan Martínek, Praha 1966–1982.

- Riemann** – Hugo Riemanns Musiklexikon, d. 1–2, Berlin 1929 (11. vyd.).
- RSN** – Slovník naučný, d. 1–10, ed. F. L. Rieger, Praha 1860–1872.
- Saur** – Saur allgemeines Künstlerlexikon der bildenden Künstler aller Zeiten und Völker, ed. Günther Meißner, d. 1–, Leipzig 1992– (d. 1–3 též jako: Allgemeines Künstler-Lexikon, ed. G. Meißner, München. Leipzig 1983–1990).
- Sbb. Wien** – Sitzungsberichte der (Kaiserlichen) Akademie der Wissenschaften in Wien, mathematisch-naturwissenschaftliche Klasse, sv. 1–156, Wien 1848–1947.
- SBS** – Slovenský biografický slovník, d. 1–6, Martin, 1986–1994.
- SČS** – Slovník českých spisovatelů od roku 1945, ed. P. Janoušek, d. 1–2, Praha 1995.
- SČF** – Slovník českých filozofů, Brno 1998.
- SČL** – Slovník české literatury 1970–1981, Praha 1985.
- SČSVU** – Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–1997, d. 1–, Ostrava 1998–.
- SDLČ** – Arne Novák, Stručné dějiny literatury české, Olomouc 1946.
- Slezsko** – Biografický slovník Slezska a severní Moravy, d. 1–, Opava, Ostrava 1993–.
- SPFFBU** – Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, Brno.
- Thieme** – **Becker** – Ulrich Thieme u. Felix Becker, Hans Vollmer, Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart, d. 1–37, Leipzig 1907–1950.
- Toman** – Prokop Toman, Nový slovník československých výtvarných umělců, d. 1–2, Praha 1947.
- Toman D** – Prokop Toman, Prokop H. Toman, Dodatky ke slovníku československých výtvarných umělců, Praha 1955.
- Tomeš** – Josef Tomeš a kol., Český biografický slovník XX. století, d. 1–3, Praha 1999.
- Věstník ČAVU** – Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1892–1917; Věstník České akademie věd a umění, 1918–1952. Dále jako
- Věstník ČSAV** – Věstník Československé akademie věd, 1953–1992. Dále jako
- Věstník AV ČR** – Věstník Akademie věd České republiky, 1993–.
- VČAZ** – Věstník České akademie zemědělské, 1925–1953 (dále jako Věstník Československé akademie zemědělských věd, 1954–).
- Věstník KČSN** – Věstník Královské české společnosti nauk, 1888–
- Vollmer** – Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler des 20. Jahrhunderts, d. 1–6, ed. Hans Vollmer, Leipzig 1953–1962.
- VVM** – Vlastivědný věstník moravský, Brno 1946–.
- Wininger** – Salomon Wininger, Große Jüdische National-Biographie mit mehrmals als 8000 Lebensbeschreibungen namhafter jüdischer Männer und Frauen aller Zeiten und Länder, sv. 1–6, Czernowitz 1925–1936.
- Wurzbach** – C. Wurzbach, Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben, d. 1–60, Wien 1856–1891; Register zu den Nachträgen 1923.
- ZGLM** – Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1897–1941 (dále jako Zeitschrift für Geschichte und Landeskunde Mährens, 1942–1944).

SEZNAM AUTORŮ HESEL

PhDr. Bartůšek, Václav, SÚA, Praha
PhDr. Blažíčková-Horová, Naděžda, NG, Praha
Doc. PhDr. Bobková, Lenka, CSc., Filozofická fakulta UK, Praha
Mgr. Boček, Josef, Praha
PhDr. Bočková, Hana, CSc., Filozofická fakulta MU, Brno
PhDr. Boubín, Jaroslav, CSc., Historický ústav AV ČR, Praha
PhDr. Brabencová, Jana, Historický ústav AV ČR, Praha
PhDr. Brožová, Věra, Pedagogická fakulta UK, Praha
PhDr. Čáňová, Eliška, CSc., Hostivice u Prahy
PhDr. Čeporanová, Drahomíra, Praha
PhDr. Černý, Karel, CSc., Národní technické muzeum, Praha
PhDr. Doležalová, Eva, Historický ústav, Praha
RNDr. Drábek, Pavel, Roztoky u Prahy
Doc. Mgr. Dubská, Alice, CSc., Praha
PhDr. Dufková, Evženie, Národní divadlo, Brno
PhDr. Ebelová, Ivana, CSc., Filozofická fakulta UK, Praha
PhDr. Fidler, Jiří, Historický ústav armády ČR, Praha
Fikejz, Miloš, Národní filmový archiv, Praha
RNDr. Foltá, Jaroslav, CSc., Národní technické muzeum, Praha
PhDr. Forst, Vladimír, CSc., Praha
PhDr. Fučíková, Eliška, Kancelář prezidenta republiky, Praha
PhDr. Grečenkova-Ondo, Martina, Historický ústav AV ČR, Praha
PhDr. Hájková, Alena, CSc., Brno
PhDr. Harna, Josef, CSc., Historický ústav AV ČR, Praha
Mgr. Hlaváček, Petr, Praha
PhDr. Hlaváčková, Ludmila, CSc., Ústav dějin lékařství UK, Praha
Prof. PhDr. Hledíková, Zdeňka, CSc., Filozofická fakulta UK, Praha
Prof. PhDr. Hoffmann, Jaroslav, CSc., Zábřeh na Moravě
PhDr. Hoftychová, Petra, Praha
PhDr. Hozák, Jan, Národní technické muzeum, Praha
PhDr. Husová, Marcella, CSc., Historický ústav AV ČR, Praha
Prom. biolog Janko, Jan, CSc., Archiv AV ČR, Praha
Mgr. Jonášová, Milada, Praha
PhDr. Karkanová, Hana, MG, Brno
Prof. ing. arch. Kibic, Karel, DrSc., Fakulta architektury ČVUT, Praha
PhDr. Kolář, František, CSc., Historický ústav AV ČR, Praha
Mgr. Kolářová, Alena, Praha
Ing. Kolečka, Zdeněk, Praha
PhDr. Kopečková, Božena, Historický ústav AV ČR, Praha
PhDr. Kořán, Ivo, CSc., Praha
PhDr. Kraitlová, Irena, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha
PhDr. JUDr. Kubačák, Anton, Ministerstvo zemědělství ČR, Praha
Doc. PhDr. Kučera, Martin, CSc., Historický ústav AV ČR, Praha
PhDr. Kusáková, Lenka, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha
PhDr. Lacina, Vlastislav, CSc., Historický ústav AV ČR, Praha

Doc. ThDr. Lášek, Jan Blahoslav, Husitská teologická fakulta UK, Praha
PhDr. Lněničková, Jitka, CSc., Praha
PhDr. Ludvová, Jitka, CSc., Divadelní ústav, Praha
Mgr. Mach, Jiří, Městské muzeum, Dobruška
PhDr. Makariusová, Marie, Historický ústav AV ČR, Praha
PhDr. Martínek, Miloslav, CSc., Právo, Praha
Mgr. Martínek, Jiří, Kartografie, Praha
Ing. Mergl, Ladislav, Praha
PhDr. Mikulec, Jiří, CSc., Historický ústav AV ČR, Praha
Mgr. Mráčková, Lenka, Praha
PhDr. Naňková, Věra, CSc., Praha
Doc. PhDr. Nosek, Bedřich, CSc., Husitská teologická fakulta UK, Praha
PhDr. Novotný, Gustav, CSc., Historický ústav AV ČR, Brno
PhDr. Novotný, Jan, CSc., Historický ústav AV ČR, Praha
Doc. PhDr. Novotný, Vladimír, Praha
Doc. Dr. Oliva, Martin, CSc., Moravské zemské muzeum, Brno
Prof. PhDr. Pánek, Jaroslav, DrSc., Historický ústav AV ČR, Praha
Prof. Dr. Reitterer, Hubert, Institut Österreichisches Biographisches Lexikon
und Biographische Dokumentation ÖAW, Wien
PhDr. Reittererová-Benetková, Vlasta, Filozofická fakulta UK, Praha
Mgr. Richter, Jaroslav, Libčice nad Vltavou
PhDr. Seifertová, Hana, NG, Praha
PhDr. Sekyrková, Milada, CSc., Národní technické muzeum, Praha
PhDr. Scherl, Adolf, CSc., Praha
PhDr. Sklenář, Karel, DrSc., Praha
JUDr. PhDr. Skřejpková, Petra, Právnická fakulta UK, Praha
†PhDr. Spěváček, Jiří, DrSc., Praha
PhDr. Stejskalová, Eliška, Městské muzeum Antonína Sovy, Pacov
Sviták, Pavel, Aero Vodochody
PhDr. Svobodný, Petr, CSc., Archiv UK, Praha
Mgr. Šámal, Petr, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha
Mgr. Šimůnek, Robert, PhD, Historický ústav AV ČR, Praha
PhDr. Šindlář, Jiří, CSc., Veterinární a farmaceutická univerzita, Brno
Šlajs, Josef, Praha
Prof. PhDr. Šmahel, František, DrSc., Historický ústav AV ČR, Praha
PhDr. Šormová, Eva, CSc., Divadelní ústav, Praha
Mgr. Špaček, Jan, Brno
PhDr. Telcová, Jiřina, Brno
PhDr. Tomeš, Josef, Praha
PhDr. Tříšková, Alena, Suverénní Řád maltézských rytířů, Praha
PhDr. Vacek, Jiří, Slovanská knihovna NK, Praha
Mgr. Valentová, Kateřina, PhD., Historický ústav AV ČR, Praha
Mgr. Veselý, Jiří-Joseph, Sloupnice u Litomyšle
RNDr. Vlašimský, Pavel, Česká geologická služba, Praha
PhDr. Vlček, Pavel, CSc., Ústav dějin umění AV ČR, Praha
PhDr. Vošahlíková, Pavla, DrSc., Historický ústav AV ČR, Praha
PhDr. Zach, Aleš, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha
Ing. Žďárská, Miroslava, Praha
Doc. PhDr. Žemlička, Josef, DrSc., Historický ústav AV ČR, Praha

REDAKČNÍ RADA

Doc. JUDr. Adamová, Karolína, CSc.
PhDr. Blažíčková-Horová, Naděžda
RNDr. Folta, Jaroslav, CSc.
Prof. PhDr. Hlaváček, Ivan, CSc.
PhDr. Hozák, Jan
Doc. PhDr. Charvát, Petr, DrSc.
Prof. PhDr. Janáčková, Jaroslava, CSc.
Mgr. Klučina, Petr, CSc.
Mgr. Kubín, Petr, PhD.
PhDr. Ludvová, Jitka, CSc.
PhDr. Novotný, Jan, CSc. (předseda)
Prof. PhDr. Pánek, Jaroslav, DrSc.
Prof. PhDr. Průcha, Václav, DrSc.
Doc. PhDr. Royt, Jan
PhDr. Svatoš, Michal, CSc.
Doc. PhDr. Šedinová, Jiřina, CSc.
PhDr. Tomeš, Josef
PhDr. Vošahlíková, Pavla, DrSc. (vědecká tajemnice)

BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK ČESKÝCH ZEMÍ

A

AACHEN (též *ACHEN, ACH*), **Hans von**, * 1552 Kolín nad Rýnem (Německo), † 4. 3. 1615 Praha, malíř

Učil se v Kolíně nad Rýnem u vlámského malíře Giorgie nebo Jerrigha, jinak zcela neznámého, složil tam i mistrovskou zkoušku. Asi 1574 odešel do Itálie. Po krátkém pobytu v Benátkách působil delší dobu v Římě, kde se připojil ke skupině nizozemských umělců. Pracoval kromě jiného na výzdobě jezuitského kostela Il Gesù. Později ve Florencii byl v kontaktu s medicejským dvorem, kde maloval mj. portrét vévody Francesca I. Vrátil se do Benátek, odkud byl buď na pozvání Fuggerů, nebo mnichovských jezuitů povolán 1587 do Bavorska. 1588 navštívil krátce Kolín nad Rýnem a Benátky, snad byl tehdy poprvé i v Praze. Vrátil se zpět do Bavorska a pracoval střídavě pro mnichovské a augsburské objednavatele. O jeho tvorbu se zajímal i Rudolf II., který mu nabídl místo ve svých službách. Od 1. 1. 1592 byl A. jmenován dvorním malířem „von Haus aus“, nemusel tedy trvale pobývat na císařském dvoře. Rozpracované objednávky zdržovaly A. v Bavorsku ještě čtyři roky, v té době už pravidelně navštěvoval Prahu. 1. 7. 1596 se v Mnichově oženil s Reginou, dcerou slavného hudebníka Orlanda di Lasso. Krátce nato definitivně přesídlil do Prahy.

Pro císaře pracoval nejen jako dvorní malíř, ale obstarával též nákupy uměleckých děl pro císařské sbírky, velmi často vystupoval jako neoficiální vyslanec Rudolfa II. Osobní i umělecké kontakty A. s vévodskými a knížecími dvory, především německými a italskými, byly rozsáhlé. Množství objednávek, kterými byl zahrnován, i časté cesty za hranice vyžadovaly účast velké dílny s řadou pomocníků. Měl také řadu žáků (P. Issaksz, H. Holtzmayr, H. CH. Schürer aj.). V době svého školení v Kolíně získal A. solidní malířskou techniku a osvojil si základy vlámské portrétní a žánrové malby. Tam se seznámil s italským uměním jak prostřednictvím grafických reprodukcí, tak i v díle malíře a kreslíře A. de Weerdt. Už v Itálii se pod vlivem římské a benátské malby rychle dotvořil jeho malířský rukopis. Vlámská komponenta však zůstala trvale přítomna především v portrétní činnosti. A. si vytvořil osobitý styl, díky němuž se jako portrétista stal v Itálii úspěšným. Ve figurálních kompozicích a hlavně v kresebném stylu na něho působil H. Speckaert. Prostřednictvím jeho díla přejal A. některé podněty parmského a římského manýristického malířství. V Benátkách studoval pečlivě díla Veronesova, což se projevilo v kompozicích jeho obrazů i v jejich koloritu. Z Itálie odešel jako vysoce ceněný a osobitý malíř portrétů, náboženských a mytologických obrazů i jako brilantní kreslíř.

Pobyt v Bavorsku nepřispěl příliš k rozvoji A. mnohostranného talentu. Byl sice zahrnut objednávkami, často monumentálního charakteru, ale také omezován vkusem svých objednavatelů. Především v portrétech se musel přizpůsobit stylu starší německé malby. V Praze se dostal do volného a velmi podnětného uměleckého prostředí. V císařských službách hodně cestoval, a měl tak příležitost poznat nové barokní proudy v italském umění, působila na něho především díla Carracciů. Projevilo se to v A. pozdní tvorbě, která svou vyvážeností, monumentalitou, procítěností a do jisté míry i změnou barevnosti předznamenala příchod nového slohu. Jeho dílo je obsáhlé a různorodé, zahrnuje kromě značného množství portrétů, známých v originále či v grafických reprodukcích, obrazy mytologických i náboženských námětů, alegorie, drobné kabinetní kousky (např. obrázky na mramoru), žánrové scény. Byl pochován ve Svatovítském chrámu v Praze.

D: Smějící se hoši (autoportrét), Kroměříž; Autoportrét, Wallraf-Richartz-Museum, Kolín nad Rýnem; Portrét Josefa Heintze, Nesení kříže (1597), Zvěstování P. Marii, Sebevražda Lukrécie, Bakchus a Satyr, vše Národní galerie Praha; Portrét děvčátka, Portrét císaře Matyáše, Obrazárna Pražského hradu. Soupis in: Thieme – Becker 1 (zde jako Achen), s. 41n.; katalogový popis 22 maleb a 12 kreseb (E. Fučíková), in: Prag um 1600. Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II., Freren 1988, 1, s. 209n., 2, s. 328n. **L:** J. J. Merlo, Kölnische Künstler in alter und neuer Zeit (neu hrsg. von E. Firmenich-Richartz und H. Keussen), Düsseldorf 1895; R. A. Peltzer, Der Hofmaler H. von A., seine Schule und seine Zeit, in: Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses in Wien 30, 1911 až 12, s. 59n.; Thieme – Becker 1, s. 40n. (s literaturou cca do 1905); J. Neumann, Aachenovo Zvěstování P. Marii, in: Umění 4, 1956, s. 119n.; E. Fučíková, Über die Tätigkeit H. von A. in Bayern, in: Münchener Jahrbuch der Bildenen Kunst 21, 1970; Rüdiger an der Heiden, Die Porträtmalerei des H. von A., in: Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen in Wien 66, 1970, s. 135n.; E. Fučíková, Quae praestat juvenis vix portuere viri. Hans von Aachen's Selbstbildnis in Köln, in: Wallraf-Richartz-Jahrbuch 33, 1971; DČVU 2/1, s. 182n., 193n.; Th. DaCosta Kaufmann, The School of Prague. Painting at the Court of Rudolf II., Chicago – London 1988, passim; Prag um 1600. Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II. (katalog výstavy), Freren 1988, 1, s. 209n., 2, s. 81n., 328n.; E. Fučíková, Rudolfská kresba, 1986; E. Fučíková (ed.), Umění na dvoře Rudolfa II., 1991, s. 92n.; NEČVU 1, s. 15; Saur 1, s. 2n. (kde další literatura).

ELIŠKA FUČÍKOVÁ

ABDON, Martin, * 1529 Přerov, † 8. 3. 1561 Praha, duchovní jednoty bratrské

Starší bratr Jana Blahoslava. 1549–51 studoval na koleji v Královci a poté na útraty jednoty bratrské na univerzitě ve Wittenbergu, kde se naučil hebrejsky a řecky. 1555 se vrátil z ciziny a působil nejdříve v Mladé Boleslavi, 1557 se stal

knězem ve Slížanech na Moravě a záhy poté byl vyslán do duchovní správy do Prahy. Do *Šamotulského kancionálu* (1561) přispěl písní *Mocný všech věků králi*. Pohřben byl v kostele sv. Jindřicha v Praze.

D: Mocný všech věků králi (Šamotulský kancionál) 1561.

L: Jireček 1, s. 1; OSN 1, s. 34n.; BOS 1, s. 8; MSN 1, s. 4; KSN 1, s. 17.

Jiří-JOSEPH VESELÝ

ABEL, Florian, * ? asi Kolín nad Rýnem (Německo), † konec května 1565 Praha, malíř

Pocházel z Porýní. Od 1553 působil jako dvorní malíř v Praze, kde vlastnil dům a 1556 byl přijat do malířského cechu. Navrhl 24 reliéfů pro boční strany mramorového náhrobku císaře Maximiliána I. v dvorním kostele v Innsbrucku, které měli zhotovit jeho bratři, sochaři Bernard a Arnold († oba 1564). Za tyto návrhy obdržel 249 zlatých 40 krejcarů. O jeho dalším díle není mnoho známo. Pro čtvrté vydání Melantrichovy *Bible české* (1570) vypracoval předlohy 17 dřevorytů náležejících pojetím k nastupujícímu manýrismu.

L: Thieme – Becker, 1, s. 18; K. Chytil, Umění v Praze za Rudolfa II., 1904, s. 58; Toman 1, s. 5; Praha na úsvitu nových dějin, 1988, s. 193n.

JAN NOVOTNÝ

ABEL, Othenio, * 20. 6. 1875 Videň (Rakousko), † 4. 7. 1946 Pichl am Mondsee (Rakousko), geolog, paleontolog

Po studiích ve Vídni pracoval 1896–1907 v Říšském geologickém ústavu (Geologische Reichsanstalt). Roku 1900, po smrti C. M. Paula, dokončil geologické mapování v měřítku 1:75 000 na listu Hustopeče – Mikulov. Zabýval se v něm neogénem severní části vídeňské pánve a jurou v bradlech, zejména v Pavlovských vrších. Jeho práce se později staly významným podkladem při ropném průzkumu. Od 1907 působil na vídeňské univerzitě jako mimořádný profesor paleontologie, od 1917 jako řádný profesor paleobiologie a od 1932/33 jako rektor. 1935 se stal ředitelem paleontologického ústavu na univerzitě v Göttingen. A. je autorem průkopnických prací z paleobiologie. Namísto do té doby převažující popisné taxonomické paleontologie se zabýval způsobem života fosilní fauny, zejména obratlovců.

D: Geologische Spezialkarte Blatt Auspitz und Nikolsburg (4457), 1:75 000, Wien 1910; Erläuterungen zur geologischen Karte Auspitz und Nikolsburg, Wien 1910; Grundzüge der Paläobiologie der Wirbeltiere, Stuttgart 1912.

L: ÖAW Almanach 97, 1947, s. 320; K. Ehrenberg, O. A.'s Lebensweg, Wien 1975; Czeike 1, s. 2; DBE 1, s. 6; Österreich Lexikon 1, s. 1; ÖBL 1, s. 1; NGS, s. 655.

PAVEL VLAŠIMSKÝ

ABELE (též ABÉLÉ), Ferdinand Kristian, * 2. 6. 1740 Těnovice u Plzně, † 3. 9. 1801 Sušice, sklář

Potomek původně francouzského sklářského rodu, který se v Čechách usadil koncem 17. století. Do 1763 měl v nájmu Františkovu (Abelovu) huť na výrobu zrcadel v Mutěnině u Horšovského Týna. 1763–94 byl nájemcem dvou zrcadlových hutí hraběte Kinského v Prášilech na Šumavě a od 1774 i nově založené huti ve Studánkách (Kaltenbrunn) u Domažlic. 1800 koupil Českou huť v Hürce, kde rozvinul výrobu foukaných zrcadel. Položil základ věhlasu sklářského rodu Abelů v Čechách.

L: F. Mareš, České sklo, in: Rozpravy ČAVU 2, 1893; B. Štiess, Sklářská rodina Abelů, in: ČSPSČ 58, 1950, s. 65n.; týž, Kapitoly z dějin skelných hutí na bývalém panství tachovském, in: ČL 42, 1955, s. 265n.

P: rodina A., in: Archiv města Plzně

MARIE MAKARIUSOVÁ

ABELES, Šimon (též Simmerle), * 1682, † 21. 2. 1694 Praha, židovský katechumen

Jeho osud byl zneužit k antižidovské propagandě v pobělohorské době v Čechách. Pražský arcibiskup A. V. Harrach ve spolupráci s jezuitou se při rekatolizaci českých zemí po roce 1623 zaměřili i na židy, zejména na židovskou mládež. Podle oficiální katolické verze A., který prý projevoval náklonnost ke katolické víře, utekl 1693 k jezuitům. Ti jej prý umístili do domu pokřtěného žida F. Kafky, odkud měl být vyláčen zpět do ghetta. V únoru 1694 zemřel a byl bez židovských obřadů pohřben. Po udání byl zatčen jeho otec Lazar a příbuzný L. Hüssel, zvaný Kurzhandl, a tělo Šimona bylo exhumováno. Oba byli obviněni z vraždy, ale vinu popírali. Otec se ze strachu před mučením oběsil ve vězení a Kurzhandl před smrtí při lámání kolem přijal křest.

O druhém pohřbu Šimona rozhodla zvlášť ustavená komise. Tělo, které podle pověsti nepodléhalo rozkladu a z jehož ran stále prýštila krev, bylo nejprve vystaveno v kapli Staroměstské radnice a 31. března přeneseno ve slavnostním průvodu za účasti vysokých církevních hodnostářů do kaple sv. Jana Křtitele v Týnském chrámu, kde byl A. pohřben. Na náhrobku je latinsky vylíčena celá událost. 1696 byla vydána v češtině, němčině a latině oficiální verze celého případu. Řada nejasností v procesu, zejména záhadná postava pokřtěného žida Kafky, který zmizel z Prahy, vzbudila oprávněné podezření, že tragédie ve skutečnosti měla jiný průběh a Lazar A. s Kurzhandlem se stali oběťmi justiční vraždy.

L: OSN 1, s. 51; M. Vilímková, Židovské město Pražské, 1990; T. Pěkný, Historie Židů v Čechách a na Moravě, 1993, s. 179n.; A. Novotný, Pražské sensace, 1993 (se starší literaturou); Fr. Ekert, Posvátná místa královského hl. města Prahy, 1996, 1, s. 315n.; (překlad textu náhrobku do češtiny); A. Putík, The Prague Jewish Community in the Late 17th and Early 18th Centuries, in: Judaica Bohemiae 35, 1999, 2000, s. 55n.

BEDŘICH NOSEK

ABERT, Johann Joseph, * 20. 9. 1832 *Kochovice (dnes část obce Hošík) u Litoměřic*, † 1. 4. 1915 *Stuttgart (Německo)*, *hudební vědec a skladatel*

Člen široce rozvětvené rodiny hudebníků a hudebních vědců. Byl vokalistou u augustiniánů v České Lípě. 1846–52 studoval na pražské konzervatoři kontrabas (J. Hrabě), sbormistrovství (F. Vogel) a nauku o harmonii (J. B. Kittl). Cenné podněty získal v prostředí šlechtických salonů, mj. v nostic-kém, proslulém pořádání pravidelných koncertů a péči o vynikající knihovnu. Záslouhou svého učitele J. B. Kittla se seznámil s hudbou současných autorů, mezi nimiž si jeho pozornost získali především R. Schumann a F. Mendelssohn. Jako kontrabasista ve dvorském divadle ve Stuttgartu (1853 až 1859) se setkal s dobou německou operní tvorbou (Weber, Spohr, Lortzing), zaujal jej G. Meyerbeer, osobně se stýkal s G. Rossinim. Absolvoval studijní cestu do Paříže a Londýna (1860–61), neúspěšně se ucházel o místo ředitele pražské konzervatoře (1865). Jeho rovněž neúspěšným konkurentem byl B. Smetana. Místo nakonec získal J. Krejčí. A. si oblíbil tvorbu J. Brahmsa a F. Liszta, do jisté míry dokázal ocenit i snahy R. Wagnera, i když se nestal jeho stoupencem. Od 1867 až do penzionování 1888 působil jako první dvorní kapelník württemberského krále. Ve své době byl váženým a úspěšným autorem. Jeho syn Hermann A. (1871–1927) a vnučka Anna Amalie A. (1906–?) patřili k předním německým hudebním vědcům.

D: opery Anna von Landskron (též von Landsberg); König Enzo; Astorga (německy 1866; česky 1876 Prozatímní divadlo); 7 symfonií (např. 4. Columbus; 6. Lyrická; 7. Jarní); ouvertury pro orchestr (Joubelouvertüre, věnované císaři Františku Josefu I.), komorní a klavírní skladby, soupis díla in: H. Abert, J. J. A., sein Leben und seine Werke, Leipzig 1916.

L: H. Abert, c. d.; Dalibor 2, 1859, s. 59n.; Pazdírek 1, s. 1; HS 1, s. 17; Riemann 1, s. 4; Wurzbach 27, s. 459n.; NDB 1, s. 18; ÖBL 1, s. 2; LDM 1, s. 59n.

VLASTA REITTEREROVÁ

ABIETULA viz JEHLIČKA, Břetislav

ABIGAIL viz HORÁKOVÁ, Hedvika (roz. Černovická)

ABL, Friedrich, * asi 1804 *Olomouc*, † 16. 6. 1890 *Štýrský Hradec (Rakousko)*, *vojenský lékárník, odborný publicista*
Vystudoval farmacii v Pešti (1828), získal také doktorát filozofie. Od 1833 až do odchodu do důchodu 1872 byl vojenským lékárníkem. Působil v různých vojenských lékárnách, 1849 v Olomouci, 1851–53 v Praze, později v chorvatském Zadaru a Záhřebu. Uveřejnil několik spisů o farmacii a četné články v časopisu *Oesterreichische Zeitschrift für Pharmacie* (6. ročník – 1852 – mu byl celý věnován). 1851 navrhl plán na reformu rakouské farmacie. Uveřejňoval také články z botaniky, entomologie, farmakognozie, statistiky a dějin farmacie. Zabýval se i meteorologií. Byl členem řady přírodověd-

ných spolků v Rakousku, Německu, Rumunsku i Rusku. 1872 obdržel za zásluhy rytířský kříž Františka Josefa.

D: Reform der Pharmacie Österreichs 1851; Handbuch der pharmaceutischen Buchführung 1853; Revisions-Protokoll für die Civil-Apotheken, 1854; Plan zur Arzneitaxe für die Civil-Apotheken, 1855; Arzneimittelien-Catalog nach der neuesten österreichischen Pharmacopoe, 1859.

L: Oesterreichische Zeitschrift für Pharmacie 6, 1852, s. 1; C. Frederking, Grundzüge der Geschichte der Pharmacie, Göttingen 1874.

PAVEL DRÁBEK

ABONDIO, Alessandro, * kolem 1570 *asi Videň (Rakousko)*, † před 29. 4. 1648 (*datum pohřbu*) *Mnichov (Německo)*, *medailér, ceroplastik, sochař*

Syn Antonia A. Medailérství a plastice z vosku se vyučil patrně u otce. Působil nejprve ve Vídni, od 1602 trvale v Praze, kde byl 1606 jmenován Rudolfem II. dvorním malířem s platem 20 zlatých a v dvorských službách zůstal i po 1612 za císaře Matyáše. Jeho vztahy k rakouskému dvoru se od 1615 uvolňovaly. 1618 přesídlil do Mnichova, kde se v téže roce oženil s vdovou po H. v. Aachenovi Reginou a získal měšťanské právo. Působil poté hlavně ve službách bavorských Wittelsbachů. Kromě početných portrétních medailí, většinou nesignovaných a obtížně určitelných, tvořil ceroplastické figurální reliéfy a modely pro kovové odlitky. Voskové modely odléval buď sám, nebo jeho návrhy realizovali jiní medailéři (zejm. P. Zeggin a Ch. U. Eberl). Z pražského období pocházejí medaile s portréty císařů Rudolfa II. a Matyáše.

L: Thieme – Becker 1, s. 25n.; V. Katz, A. A., in: Numismatický časopis československý 4, 1928, s. 30n.; OSN 1, s. 73; Toman 1, s. 25n.; NDB 1, s. 20n.; Saur 6, s. 150n.; NEČVU 1, s. 15.

JAN NOVOTNÝ

ABONDIO, Antonio, * asi 1538 *Riva del Garda (Itálie)*, † 3. 5. 1591 *Videň (Rakousko)*, *medailér, ceroplastik, malíř*

Otec Alessandra A. O jeho původu a vzdělání není mnoho známo. Byl snad žákem L. Leoniho, za pobytu ve Florencii jej v práci s voskem ovlivnil G. A. Rossi. Asi od 1565 pracoval pro Ferdinanda II. Tyrolského, od 1. 5. 1566 byl jako dvorní portrétista ve službách Maximiliána II. Po jeho smrti přešel 1576 do služeb Rudolfa II. a od 1580 působil na císařském dvoře v Praze. Rudolf II. potvrdil A. šlechtictví s vylepšením znaku, zaplatil jeho dluhy a od 1583 mu vyplácel pravidelný plat. Vedle Prahy působil A. střídavě ve Vídni, pracoval pro jiné dvory i soukromé osoby. Jako dvorní umělec navštívil Nizozemsko (1566), Španělsko (1571–72), Německo (1572), Itálii (1585) a Francii (1588–89). Byl hlavně medailérem (první medaile známa z 1561). Jeho dílo obsahuje na sto převážně portrétních medailí, z toho asi 40 habsburských, většinou odlitků voskových modelů. Vedle těchto modelů

tvořil z barevného vosku i samostatné umělecké medailony a figurální plakety, pro které čerpal náměty z bible i antické mytologie, jsou však mezi nimi také portréty příslušníků panovníckého rodu (např. Maximiliána II. a jeho manželky). Spolupracoval s mincovnami, pro pražskou zhotovil razidlo tolaru Rudolfa II. a navrhoval výzdobu mincí. Náležel k nejvýznamnějším představitelům evropského medailérství 16. století tvořícím ve stylu italsko-nizozemského manýrismu. Jeho medaile se vyznačují harmonickou kompozicí se silou výrazu, čistotou kresby a bohatými malířskými efekty. Skloněk života strávil ve Vídni. V jeho díle pokračoval syn Alessandro A.

D: soupis s vyobrazením medailí a ceroplastik in: E. Fiala, A. A., 1909, s. 26n., 46n. a příl.; popis s vyobrazením 17 medailí in: Prag um 1600. Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II., Freren 1988, 1, s. 578n.

L: E. Fiala, c. d.; Thieme – Becker 1, s. 26n.; OSN 1, s. 73; Toman 1, s. 6; NDB 1, s. 21; F. Dworschak, A. A. medaglista e ceroplasta (1538–1591), 1958; Saur 6, s. 151n. (kde další literatura); NEČVU 1, s. 15.

JAN NOVOTNÝ

ABRAHAM ben Avigdor (též *ABRAHAM syn Viktorinův, Mistr ABRAHAM*), * kolem 1480 ?, † 7. 10. 1542 Praha, rabín a rabínský autor

Dvacet let zastával v Praze funkci rabína a představeného tal-mudistické akademie (ješivy). Sepsal poznámky k náboženskoprávnímu (halachickému) spisu *Tur*, oddílu *Orach chajim* od Jakoba ben Ašera, které se staly součástí pražského vydání tohoto spisu připraveného 1540 první pražskou hebrejskou gersonidovsko-katzovskou knihtiskárnou. Stal se tak prvním autorem spojeným s tiskárnou, která sehrála významnou roli v duchovním a kulturním životě židů, zejména v době ohrožení samotné existence místní židovské obce v letech 1541 a 1557. Ve stejné době byly v Augsburgu vytištěny jeho poznámky ke všem čtyřem dílům uvedeného kodexu ve výběru A. žáka Jakoba ben Barucha. Podle spisů *Devek tov* od Šimona ben Jicchaka ha-Leviho (Krakov 1590, č. 58), *Minchat Jehuda* od Jehudy Löba ben Ovadji Eulenburga (1609) a *Cemach David* (1592) od Davida Ganse sepsal superkomentář k Rašiho komentáři k biblí. Jeho rozhodnutí v halachických záležitostech citovali rabínští autoři Moše Isserles a Joel Sirkes. Někdy je A. připisována liturgická skladba ke dni smíření (Jom kipur) polského (aškenázského) ritu *Ana Elokej Avraham*, inspirovaná vypovězením židů z Čech 1541. Tiskem vyšla 1590 v Praze ve sbírce *Selichot*. Je pokládán i za autora modlitební knihy a sborníku svátečních modliteb v Praze tehdy obvyklého aškenázského ritu, které byly vydány ve dvou svazcích v letech 1549–50. A. byl činný i ve veřejných záležitostech. Spolu s Josefem z Rosheimu sestavil 1534 memorandum o 23 člancích, které mělo urovnat rozbroje ve vedení pražské židovské obce. Obsah článků je dnes neznámý, protože memorandum se nedochovalo.

L: Benjacob, Ocar ha-sefarim 207; Landshut, Ammude ha-avoda 2; L. Zunz, Literaturgeschichte der syngogalen Poesie 390; týž, Synagogale Poesie 57; Michael, Or ha-chajim, č. 31, 32; Gal Ed. Grabsteininschriften des Prager isr. alten Friedhofs mit biographischen Notizen ed. von Koppelman Lieben, 1856, č. 121, s. 57n. (hebrejský text náhrobku); Kaufmann zu Hock, Die Familien Prags, s. 396n.; Davidson, Ocar ha-šira ve-ha-pijut 6111; O. Muneles – M. Vilímková, Starý židovský hřbitov v Praze, 1955, s. 202n., č. 44 (hebrejský text náhrobku, údaje o pramenech textu, překlad do češtiny, prameny, literatura); O. Muneles, Die Rabbiner der Altneuschul, in: Judaica Bohemiae 5, s. 99n., 1969; týž, Die hebräische Literatur auf dem Boden der ČSSR, in: Judaica Bohemiae 5, s. 115n., 1969, BJB s. 1; M. Vilímková, Židovské město pražské, 1990, s. 83n., 91.

BEDŘICH NOSEK

ABRAHAM, Karel, * 18. 10. 1866 Praha, † 23. 4. 1899 Praha, rytec, medailér

Kreslířské nadání projevil už ve škole. Vyučil se v pražské rytecké dílně Václava Kříže, kterou po Křížově smrti 1887 převzal a vedl zpočátku pod jeho jménem. 1890 byl přijat do spolčenstva rytců v Praze. Za krátký život vytvořil přes 30 výstavních a pamětních medailí vyspělé umělecké úrovně a prováděl další užitekové rytecké práce (kovová razítka, pečetidla, raznice nálepek, kleště na hostie apod.).

D: soupis medailí in: J. Dobrý, K. A., rytec českých lidových medailí, in: ČL 32, s. 185n.

L: J. Dobrý, c. d.; Toman 1, s. 6.

JAN NOVOTNÝ

ABSOLON, Johannes, * 1. 1. 1669 Ústě u Litoměřic, † 25. 8. 1730 Praha, římskokatolický kněz, teolog, pedagog

Pocházel z majetné měšťanské rodiny. 27. 9. 1686 vstoupil do řádu jezuitů a 1687–88 byl novicem v Brně. Od 1694 vyučoval na řádových školách v Nise, Praze a Olomouci teologii, filozofii, logiku a etiku. Do 1696 byl profesorem vyššího gymnázia v Nise. 1696–99 studoval teologii na pražské univerzitě. 20. 9. 1698 získal kněžské svěcení. 1701 byl jmenován profesorem poetiky, 1704 profesorem logiky a filozofie. Do 1706 působil jako profesor filozofie na filozofické fakultě a 1707–08 jako profesor morální teologie na teologické fakultě. 1709 se stal seniorem filozofické fakulty a exhortátorem. 1710–27 přednášel poetiku, logiku a fyziku, 1718–21 zastával úřad děkana teologické fakulty a od 1720 vykonával funkci kancléře, studijního prefekta a konzultora na univerzitě v Olomouci. 1728–30 byl děkanem teologické fakulty a nejvyšším studijním prefektem pražské univerzity i jejím examinátorem a konzultorem. Od 1712 publikoval teologicko-filozofické spisy a rozpravy v dogmatické latině, které vycházely převážně v Praze a Olomouci.

D: soupisy in: Kalckbrenner, s. 218n.; Čornejová – Fechtnerová, s. 1n.

L: C. Sommervogel, Bibliothèque de la Compagnie de Jésus 1, Bruxelles

1891, s. 25n.; BOS 1, s. 33; KSN 1, s. 25; E. Kalckbrenner, s. 217n.; Čornejová – Fechtnerová, s. 2 (kde další literatura).

Jiří-JOSEPH VESELÝ

ABSOLON, Karel, * 16. 6. 1877 *Boskovice u Blanska*, † 5. 10. 1960 *Brno, speleolog, entomolog, archeolog, muzeolog*
Pocházel po otci z lékařské rodiny, jeho zaměření však ovlivnil matčin otec J. Wankel (1821–1897). Po maturitě na brněnském klasickém gymnáziu (1898) vystudoval na pražské univerzitě zoologii (1904). Stal se asistentem geologického ústavu univerzity (1904–11), soukromým docentem fyzikálního zeměpisu (1907), vedoucím zoologického oddělení Moravského zemského muzea v Brně (1908–38). Externě přednášel na pražské univerzitě, kde se stal řádným docentem (1923), mimořádným (1926) a řádným nehonoranovým profesorem geografie, paleoantropologie a zoogeografie (1927). Po 1945 krátce přednášel na bratislavské univerzitě.

Vědeckou dráhu zahájil studiem temnostní jeskynní fauny, hlavně chvostoskoků a šupinušek v jeskyních Moravského a Dinárského krasu. V Moravském krasu i na Balkáně rozvinul ofenzivní speleologickou činnost. Jejím výsledkem bylo zejména dosažení Macochy z Pustého žlebu Punkevními jeskyněmi (1914) a objev odtokových jeskyní Punkvy. V završení tohoto technicky mimořádně náročného úkolu (1933) mu pomáhalo vojsko a čerpadla firmy Sigma Lutín. Peníze poskytovala jím spoluzaložená a. s. Moravský kras. Kromě prolonažací četných jiných jeskyní, jako např. Sloupských, Staré a Nové Rasovny u Holštejna, Ostrovské vodní, Kateřinské a Rudického propadání, A. zmapoval a odborně popsal všechny krasové prostory severní části Moravského krasu (srov. monografie z 1911 a posmrtně vydané 1970). V Dinárském krasu, kam 1908–22 podnikl devět expedic, zkoumal zejména slepou jeskynní faunu a hydrografii podzemních řek Ombly, Bunu a Timavy.

K zájmu o archeologii A. přivedlo shromažďování pozůstatostí čelných amatérských badatelů – M. Kříže, K. J. Mašky a J. Kniese – v Moravském muzeu. 1924 započaly rozsáhlé vykopávky na ústředním sídlišti lovců mamutů (kultura pavlovien, stáří cca 25 000 let) v Dolních Věstonicích. Slibný výzkum ukončilo obsazení pohraničí po Mnichovu. Podařilo se objevit několik rozsáhlých akumulací mamutích kostí, desítky tisíc kamenných nástrojů, řadu výrobků z kosti a jedinečných uměleckých předmětů. Mezi nimi vynikají keramické plastiky (věstonická Venuše a hlavičky šelem), trojrozměrná řezba lidské tváře a silně stylizované ženské skulptury z mamutoviny. Neméně úspěšný byl výzkum jeskyně Pekárna (kultura magdalénien) v jižní části Moravského krasu (1925–30). Shromáždil kromě nesčetných kamenných a kostěných výrobků unikátní rytiny zvířat a sexuální symboly na dvou lžícovitých předmětech z koňských mandibul, jemnou rytinu souboje tří bizonů na koňském žeburu a zdobené sobí parohy

s otvorem, tzv. náčelnické hole. A. soustřeďoval i nálezy z pavlovienké sídelní aglomerace u Předmostí, ničené v té době těžbou spráše, a povrchové sběry nástrojů z počátku mladého paleolitu z Ondratice a Otaslavic na Dražanské vrchovině.

K publikaci výsledků svých výzkumů založil monografickou řadu, kde uveřejňoval i biospeleologické práce. Jeho názory o neexistenci staro- a středopaleolitického osídlení Moravy a přesvědčení o několikakilometrovém rozsahu věstonického sídliště však byly již v té době neudržitelné. Pro své záměry dokázal získávat významnou finanční a organizační podporu. Výsledky svých výzkumů mnohostranně a veřejně prezentoval – např. počátkům lidské kultury byl věnován na brněnském výstavišti pavilon Anthropos (1928–39, později do 1945 pod německou správou). Objevování Punkevních jeskyní zachytil celovečerní film *Tajemství Macochy* režiséra J. Lachmanna, řadu A. článků přinesl tehdy nejrozsáhlejší společenský týdeník *The Illustrated London News*. Památník K. A. spravuje dnes Moravské zemské muzeum v Brně.

D: výběr: a) speleologie – Propast Macocha na Moravě, 1904; Kras moravský (1905–11, nedokončeno); Problém podzemních toků Punkvy, 1909; Krápníková jeskyně Punkvína a Kateřinská (turistický průvodce v 11 českých a německých vydání z let 1911–36); Průvodce Moravským krasem, 1912 (česky a německy); Moravský kras, 1–2, 1970; b) biospeleologie – Šupinušky moravské, in: ČMZM 2, 1901, s. 102n.; Výsledky výzkumných cest po Balkáně, in: AMM 15, 1916, s. 242n.; Über die neue Höhlenbewohnende Oncopoduraart, 1932 (s M. Ksenemannem); Troglapedetini, 1942 (dtto); Coleoptera z jeskyní balkánských, in: Příroda 35, 1943, s. 195n.; c) archeologie pleistocénu – Palaeolithický výzkum jeskyně Pekárny na Moravě I–III, in: AMM 24–6/7, 1926, 1928, 1932 (s R. Czižkem), 1935; Über Grossformen des quarzitischen Aurignacien der pal. Station Ondratice in Mähren, 1936; Výzk. diluviální stanice lovců mamutů v Dol. Věstonicích na Pavlovských kopcích na Moravě. Pracovní zpráva za první r. 1924, 1938; Die Erforschung der diluv. Mammutjägerstation von Unter Wisternitz zpráva za r. 1925, 1938, dtto za r. 1926, 1945; Præhistorický výzkum jeskyně Býčí skála na Moravě na srovnávacím základě, 1945; New finds of fossil human skeletons in Moravia, in: Anthropologie 7, 1929, s. 79n.; Výzkum jeskyně Pekárny na Moravě, in: Pestrý týden 18, 1943, 31, s. 4n., 32, s. 4n.; The Diluvial Anthropol. Statuettes..., in: Artibus Asiae 12, 1949, s. 19n.; Dokumente und Beweise der Fähigkeiten des fossilen Menschen zu zählen im mähr. Pal., in: Artibus Asiae 20, 1957, s. 123n.; Předmostí, ein Mammutjägerplatz in Mähren, 1977 (s B. Klímou); d) celková bibliografie (334 titulů) in: Anthropozoikum 10, 1960, s. 11n.

L: OSN 28, s. 3; B. Klíma, Za prof. dr. K. A., in: Anthropozoikum 10, 1960, s. 7n.; J. Rubín, K. A. jako geograf a velká osobnost české přírodovědy, in: Sborník československé společnosti zeměpisné 82, 1977, s. 103n. (s bibliografií); M. Oliva, Za prof. K. A., in: Pravěk, n. ř. 7, 1997, s. 463n.; Z. Chmel, Galerie brněnských osobností 1 (A–K), 1998, s. 5n.; M. Oliva, Osobnosti vědy a umění na Moravě, 2001, s. 6; P. Kostrhun, Mamutí projekty prof. K. A., in: Archeologické rozhledy 55, 2003, s. 76 n.

MARTIN OLIVA

ABSTORFSKÝ (těž APSDORFSKÝ), Heřman (těž Hermanus a Sancto Francisco), * 4. 9. 1673 *Litomyšl*, † 8. 7. 1739 *Litomyšl, římskokatolický kněz, filozof, pedagog*

Dne 15. 10. 1692 vstoupil do piaristického řádu a působil v různých řádových školách. Svou pedagogickou dráhu zahá-

jil na piaristickém gymnáziu v rakouském Hornu. Později vyučoval nejen na gymnáziích v jejich závěrečných třídách (poetiku a rétoriku), ale i na vyšších interních řádových studiích (filozofii a teologii). Zastával rovněž úřady vicerektora a sekretáře provincie řádu v Mikulově a poradce koleje v Litomyšli. Napsal a vydal dva latinské spisy, filozofické kompendium a duchovní exercicie.

D: Philosophia compendiosa methodo in resolutiones distributa, Wildbergae 1711; Exercitia octiduana spiritualia, Reginae Hradecii 1727.

L: BOS 1, s. 33; OSN 1, s. 91; J. Schaller, Kurze Lebensbeschreibungen jener verstorbenen gelehrten Männer aus dem Orden der frommen Schulen, 1799, s. 55; A. Horányi, Scriptorum Piarum Scholarum liberaliumque artium magistrorum, vol. 1, 1808, s. 1n.; M. Zemek – J. Bombera – A. Filip, Piaristé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1631–1950, 1992, s. 213n.; F. A. F. Fischer, Verzeichnis der Piaristen der deutschen und böhmischen Ordenprovinz, 1985, s. 101; S. Sousedík, Filozofie v českých zemích mezi středověkem a osvícenstvím, 1997, s. 247, 249.

VÁCLAV BARTŮŠEK

ACANTHIDO-MITIS (též *ACANTHIDA-MITIS*, *ACANTHIS*, *ACANTIS*), **Jakub**, * kolem 1580 Velká Polom u Opavy, † po 1623?, humanistický básník, spisovatel

Pocházel z rodiny novoutrakvistického kněze Pavla A. Horažďovického. Jméno Mitis připojil 1611 z vděčnosti ke strýci, velvarskému primasovi Janu Mitisovi. Vzdělával se na školách v Opavě, Velvarech, Rakovníku, Lounech a Klatovech. Z pražské jindřichské školy odešel 1599 na univerzitu, kde se 10. 6. 1603 stal bakalářem. Poté byl Henykem z Valdštejna, který ho podporoval na studiích, povolán k řízení školy v Dobrušce u Mladé Boleslavi. 1605–08 pokračoval na přání svého příznivce ve studiu na univerzitě ve Wittenbergu, na které byl 15. 8. 1608 vysvěcen na kněze. Po návratu se oženil a působil jako duchovní správce v Říčanech u Prahy, v Kounicích u Českého Brodu a v Dřínově u Kralup, kde 1611 převzal faru po otci. Později spravoval duchovní úřad v Královicích u Uhřetěvsi. Za stavovského odboje 1618–20 byl farářem ve Skramníkách u Českého Brodu, odkud 1623 odešel do emigrace. O jeho dalších osudech není nic známo. Do 1603 psal pouze latinsky, většinou příležitostně veršované skladby, poté užíval latinu i češtinu. Od 1615 se v samostatných pracích přiklonil zcela k češtině, hlavně v prózách náboženského obsahu. Pro školní účely přeložil z latiny heidelberský katechismus a vydal jej 1619.

D: Kristův Katechismus to jest k učení obecnému křesťanskému a otázkám a odpovědím uvedenému, 1619; soupis latinských prací in: RHB 1, s. 27n.; české in: Knihopis, č. 97–103, 2.244; LČL 1, s. 28.

L: souhrnně in: RHB 1, s. 30; OSN 1, s. 110n.; LČL 1, s. 28.

JAN NOVOTNÝ

ACANTHIS viz **STEHLÍK z Čenkova**

ACKERMANN, Josef, * 8. 3. 1803 Dobřany u Plzně, † 3. 12. 1875 Litoměřice, římskokatolický kněz, překladatel

Pocházel z německé rodiny. Po vysvěcení na kněze (25. 3. 1826) působil od 1827 jako kaplan v Rožmitále pod Třemšínem. Od 1836 sloužil jako duchovní u rakouské legace v Dánsku. 1860 byl jmenován účastníkem provinciální synody, 1862 kanovníkem katedrální litoměřické kapituly, 1864 předsedou biskupské komise a 1865 ředitelem teologického studia a kapitulním vikářem. 1864–75 zastával úřad děkana katedrální kapituly, 1867 byl jmenován ředitelem biskupského teologického studia a 1870 generálním vikářem a oficiálem litoměřického biskupství. Papež Pius IX. ho poctil čestným titulem praelatus domesticus a František Josef I. mu udělil zlatou medaili za civilní zásluhy. Byl rytířem dánského řádu a vlastnil velkostatek ve středních Čechách. Navzdory německému původu podporoval české politické snahy; jako majitel velkostatku vystupoval ve volbách s českou státoprávní aristokracií. Byl autorem německé modlitební knihy (1863 česky). Ovládal dánštinu, přeložil do ní spis pedagoga F. J. Svobody *Školka*, který se stal vzorem pro organizaci dětských opatroven v Dánsku.

D: Útěcha věrných duší v očistci, 1863 (český překlad F. Bauer).

L: OSN 1, s. 130; KSN 1, s. 35; BL 1, s. 2; Čáňová, s. 10.

JIŘÍ-JOSEPH VESELÝ

ADALBERTIDES (též *ADALBERTINUS*, *ADALBERTUS*, *ALBERTIDES*), **Jan**, * po 1550 Velhartice u Sušice, †?, humanistický básník

Syn evangelického kněze. Základní školu navštěvoval v Žatci, dále studoval od 1608 na univerzitě v Praze. Za studií působil jako domácí učitel ve šlechtických rodinách. 1609 se stal bakalářem, do 1611 učil nejprve na škole v Klatovech, poté byl rektorem ve Vodňanech. Později se usadil v Kouřimi. Jeho další osudy nejsou známy. 1608–09 vydal čtyři příležitostné latinské básnické spisy, zvl. k narození Krista, a byl autorem dalších drobných latinských básní.

D: soupis in: RHB 1, s. 34n.

L: tamtéž.

JAN NOVOTNÝ

ADALBERTUS Ranconis de Ericinio viz **VOJTĚCH Raňkův z Ježova**

ADALBERTUS, Tobiáš viz **VODŇANSKÝ, Adalbert Tobiáš**

ADAM Bakalář, *? Litomyšl, † po 1559 Litomyšl, městský písař, spisovatel, překladatel

Rodák z Litomyšle, kde 1526 zakoupil na náměstí dům

a 1530–48 působil jako městský písař. Přeložil dílo evangelického kazatele Antonína Korvína *Krátké výkladové na epístoly nedělní celého roku* (Litomyšl 1541), jež věnoval pánu na Litomyšli, Bohuši Kostkovi z Postupic. 1542 vyšla tamtéž *Cesta Martina Kabátníka z Čech do Jeruzaléma a do Egypta*, na které spolupracoval a obstaral její tisk. Po vypovězení členů jednoty bratrské z královských měst a statků v Čechách 1548 se účastnil výpravy do pruského Královce, která jednala o poskytnutí exilu a ochrany Českým bratřím v Polsku a Prusku. Poslední zmínka o A. v městských knihách pochází z roku 1559.

L: Jireček 1, s. 2n.; OSN 1, s. 162; BOS 1, s. 72; KSN 1, s. 387.

JIŘÍ-JOSEPH VESELÝ

ADAM, Johann Hermann, * 12. 11. 1812 *Jiřikov u Rumburka*, † 28. 1. 1890 *Česká Lípa, sklář*

Od 1838 majitel sklářské huti v Polevsku u Nového Boru. V Duchcově provozoval až do 1866 novou sklářskou huť (Adamsthaler Glashütte), která produkovala duté a křišťálové sklo. 1848–49 vydával i vlastní nouzová papírová platidla v hodnotě 10 a 20 krejcarů. V posledních letech života pracoval jako inspektor pojišťovny v České Lípě. 1861–82 byl poslancem českého zemského sněmu za německé liberály.

L: BL 1, s. 3; F. Hantschel, Biographien deutscher Industrieller aus Böhmen, 1920 s. 3n.; R. Lahmer, Glasgeschichtliches und Böhmens Glashütten, in: Mitteilungen des Nordböhmischen Exkursions-Club 13, 1890, s. 177n.; Privatnothgeldscheine aus den Jahren 1848–49, in: tamtéž 14, 1891, s. 146; R. Schráníl – J. Husák, Der Landtag des Königreiches Böhmen 1861–1911, 1911, s. 193.

MARIE MAKARIUSOVÁ

ADAM, Josef, * 10. 9. 1913 *Videň (Rakousko)*, † 19. 7. 1996 *Praha, vojenský pilot*

Vyučil se strojním zámečníkem, v říjnu 1931 nastoupil do pilotní školy v Prostějově. Jako vojenský pilot z povolání sloužil od srpna 1933 u leteckého pluku M. R. Štefánika ve Vajnorech na Slovensku. Tam jej v březnu 1939 zastihlo vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava a Slovenského štátu. V květnu 1939 odplul z Gdyně s prvním transportem 23 letců do Francie a po vstupu do cizinecké legie v Saint-Lô byl poslán v červnu do severní Afriky, v prosinci 1939 byl jmenován vojenským letcem francouzské armády. V červenci 1940 přešel k československé jednotce do Palestiny a odtud odplul v září do Liverpoolu. V listopadu téhož roku nastoupil jako seržant službu u Royal Air Force (RAF). Po krátkém přeškolení se stal pilotem pozorovacího kursu, poté byl zařazen jako instruktor praktického létání a od dubna 1942 létal na dvoumístných letounech Beaufighter a Mosquito jako noční stíhač u 68. perutě. V srpnu 1945 se v hodnosti nadporučíka vrátil

do Československa. Po odchodu z armády nastoupil v únoru 1946 u Československých aerolinií. Odtud byl v září 1950 se zákazem vykonávat toto povolání propuštěn; až do penze vykonával různá dělnická povolání. Byl vyznamenán 4 válečnými kříži, francouzským válečným křížem s palmou, 5 medailemi Za chrabrost a dalšími 7 československými a 5 anglickými medailemi. 1964 byl povýšen do hodnosti majora v záloze, 1990 jmenován plukovníkem v. v., o rok později převzal Řád M. R. Štefánika a 1994 mu byl udělen Národní řád Francie s titulem rytíře.

L: Zemědělské noviny, 10. 5. 1991, s. 4; M. Vávrová, Rytíři Vysočiny 1, 1996, s. 4n.

JANA BRABENCOVÁ

ADAM, Václav, * 26. 9. 1905 *Koštře (dnes Praha)*, † 1. 6.

1943 *Berlin-Plötzensee (Německo)*, *voják, účastník 2. odboje*
V letech 1916–24 navštěvoval české státní reálné gymnázium na Smíchově. Po maturitě začal v říjnu 1924 studovat první ročník Vojenské akademie v Hranicích, 1925–26 druhý ročník při ženijním učilišti Vojenské akademie v Litoměřicích. V srpnu 1926 byl jako poručík ženijního vojska přidělen ke strojnímu praporu v Praze, kde působil až do září 1933, potom do dubna 1934 sloužil u ženijního pluku 4 v Bratislavě. 1933–36 absolvoval Vysokou školu válečnou v Praze. Od září 1937 do června 1939 působil na Ředitelství opevňovacích prací při hlavním štábu ministerstva národní obrany. Poté byl přidělen ke Státnímu výzkumnému a zkušebnímu ústavu v Praze a od počátku srpna 1939 na ministerstvo veřejných prací. Do činnosti protinacistické organizace Obrana národa se zapojil ihned po jejím vzniku. Pravděpodobně koncem 1941 jej zatkl gestapo. Vězněn byl nejdříve v Praze na Pankráci, potom v různých německých věznicích. Počátkem 1943 byl převezen do berlínského vězení Alt Moabit, v březnu téhož roku odsouzen za přípravu velezrady k trestu smrti a 1. 6. 1943 popraven. Za zásluhy v odboji mu byl 1946 udělen Československý válečný kříž 1939 a 1947 byl povýšen do hodnosti podplukovníka generálního štábu in memoriam.

L: E. Stehlík – I. Lach, Vlast a čest byly jim dražší nežli život, 2000, s. 18n.

JANA BRABENCOVÁ

ADAM z Veleslavína, Daniel, * 31. 8. 1546 *Praha*, † 18. 10. 1599 *Praha, historik, slovníkář, knihtiskař, vydavatel*

Pocházel z rodiny pražského nájemce mlýnů Štěpána A. a Reginy, dcery kutnohorského sochaře Jakuba. Na pražské univerzitě, kde byli jeho učiteli mj. Prokop Lupáč z Hlaváčova a Petr Codicillus z Tulechova, se stal bakalářem (1568) a mistrem (1569). Od 1572 byl Lupáčovým nástupcem na stolici historie pražské univerzity, kde zastával i některé nižší akade-

mické funkce. Odchod z univerzity (1576, povinnost celibátu) souvisel se sňatkem s Annou, dcerou pražského knihtiskáře Jiřího Melantricha z Aventina. 1576 se stal pražským měšťanem, 1578 získal erb a přídomek z Veleslavína podle otcova rodiště. Byl činný v městské správě, na zemských sněmech zastupoval Staré Město pražské, udržoval styky s univerzitou, byl přívržencem a snad i tajným členem jednoty bratrské. Od 1576 se podílel na vedení Melantrichovy tiskárny, po tchánově smrti (1580) ji spravoval za svého nezletilého švagra Jiřího Melantricha ml. Ten se 1584 ujal tiskárny sám a teprve po jeho smrti 1586 se stal D. A. jejím majitelem.

Vydavatelský program D. A. se soustřeďoval většinou na díla překladová, dokonalá po stránce jazykové, doprovázená vlastními předmluvami. Jediným původním dílem byl *Kalendář historický* těžící z učitelské činnosti na univerzitě, jehož 1. vydání (1578) určil D. A. širokým vrstvám čtenářstva, 2. vydání (1590), doplněné a výpravnější, čtenářům vzdělanějším. K historickým pracím náleží i jeho překlad Carionovy *Kroniky světa* (1584), který doplnil o nové události až do smrti Maxmiliána II. Dále vydal *Kroniky dvě o založení země české* (1585), zahrnující jeho vlastní překlad katolicky orientované *Historie české* Aenea Silvia s komentářem zmírňujícím její protihusitsví a kroniku Martina Kuthena ze Šprinsberka. 1590 vytiskl *Kroniku moskevskou*, historicko-geografický spis A. Guagniniho přeložený Matoušem Hoziem Vysokomýtským. Spolu s Janem Kocínem z Kocinětu přeložil a vydal aktuální spis Jana Löwenklaua *Kronika nová o národu tureckém* (1594) a Plácelův překlad *Historie židovské* Josefa Flavia (1592), který upravil.

K početným tiskům náboženského charakteru náležel překlad spisu H. Buntinga *Itinerarium sacrae scripturae, to jest Putování svatých* (1592) a Ch. Adrichomia *Vypsání města Jeruzaléma a předměstí jeho* (1592). Dále vydal Kocínovu *Abecedu pobožné manželky* (1585) i jeho překlady dvojí *Historie církevní* od Eusebia a Cassiodora (1594). Pro praktické potřeby státní správy přeložil a upravil *Regentenbuch* J. Lauterbecka pod titulem *Politia historica* (1584) a vydal též spis Pavla Kristiána z Koldína *Práva městská* (1579). Spolu s Adamem Hubrem z Risenpachu přeložil Mathioliho *Apatéku domácí* (1595) a též jeho *Herbář aneb Bylinář* (1596). Studentům latinských škol a vzdělaným čtenářům určil za pomoci cizích vzorů sestavené slovníky *Dictionarium linguae latinae...* (1579), dále *Nomenclator ... tribus linguis* (1586, přepracovaný na *Nomenclator quadrilinguis*, 1598), *Sylva quadrilinguis* (1598), v nichž se opíral o soudobé humanistické slovníkářství a které zejména v synonymice a frazeologii obohacovaly českou slovní zásobu a byly důkazem A. vyspělého jazykového citu, poučeného klasickou latinou.

Obklopol se kruhem přátel, kteří spolupracovali s jeho tiskárnou (Mikuláš Albert z Kaménka, Jan Kocín z Kocinětu, Matouš Hozius Vysokomýtský, Petr Codicillus z Tulechova, Václav Plácel z Elbinku, Adam Huber z Risenpachu, Karel st.

ze Žerotína aj.). Podněcoval je k překládání, jejich texty upravoval, doprovázel předmluvami. Vydavatelskou činnost řídil s širokým rozhledem, díla jím vydaná se vyznačovala vysokou typografickou kvalitou. Koncem 16. století vytvořil zejména pro českého měšťanského čtenáře centrum popularizace a šíření humanistické vzdělanosti.

D: soupisy: Jireček 2, s. 313n.; OSN 26, s. 509n.; RHB 1, s. 40n. (latinské práce); LČL 1, s. 29n. (včetně edic a tiskařské produkce).

L: Jireček 2, s. 311n.; OSN 26, s. 512; KSN 1, s. 39; RHB 1, s. 38n.; F. Jílek, Mistr D. A. z V., 1947; M. Kopecký, D. A. z V., 1962; LČL 1, s. 28n. (kde další literatura); M. Bohatcová a kol., Česká kniha v proměnách staletí, 1990, s. 221n.; SČF, s. 11.

HANA BOČKOVÁ

ADAM z Veleslavína, Samuel, * 15. 4. 1592 ?, † po 1641 asi Praha, tiskař, vydavatel

Syn Daniela A. 1606–08 studoval na univerzitách v Herbornu, Heidelbergu a Marburgu. Získal dobré jazykové a hudební vzdělání. Po návratu se ujal otcovy tiskárny, kterou po sporech s otčímem Jonatou Bohutským získal 1613 do plného vlastnictví, když vyplatil dědické podíly svým příbuzným. Vydával většinou drobné české tisky, z větších se omezoval na přetisky knih vydaných otcem (*Biblí česká*, 1613; Koldínova *Městská práva*, 1618). Byl spoluzakladatelem hudebního sdružení Collegium musicum (1616), které mělo pěstovat hlavně zpěv. Účastnil se politického života. Jako horlivý evangelík podpořil 1618–20 protihabsburský odboj, hájil Fridricha Falckého a v bitvě na Bílé hoře byl praporečníkem stavovského vojska. Po porážce odboje uprchl přes Nizozemí do Anglie, kde vstoupil do vojska a přihlásil se ke kalvínství. Když se 1621 nedostavil po Lichtenštejnově výzvě před soud, byl v nepřítomnosti prohlášen za rebela a zbaven hrdla, cti a majetku. Tiskárna s domem připadla jezuitům. Manželka Lidmila zůstala s dcerou u sestry v Praze a po amnestii 1623 odjela do Norimberka, kam S. A. přesídlil. Asi 1628 se vrátil tajně do Čech a skrýval se v Nižboru u Berouna. Po zadržení si za pomoci císařského rady Jana Kavky z Řičan vyprosil u Ferdinanda II. milost. Usadil se v Milíně u Příbrami, přestoupil k římskokatolické víře a stal se Kavkovým sekretářem. Měl blízké styky s jezuitou V. I. Johanidesem, psal texty a skládal různé písně k církevním slavnostem. Kolem 1641 žil opět v Praze, kde patrně, neznámo kdy, zemřel.

L: OSN 26, s. 512; RHB 1, s. 41n. (kde další literatura); M. Bohatcová a kol., Česká kniha v proměnách staletí, 1990, s. 226n.

JAN NOVOTNÝ

ADAM BENEŠŮV z Nežetic (též z Moravy), * okolo poloviny 14. století, † 16. 7. 1414 Praha, generální vikář

Na artistické fakultě pražské univerzity 1373 dosáhl titulu mistra. 1379 se zapsal na pražskou právnickou univerzitu,

kde získal 1383 bakalaureát, 1384 licenciát a 1389 doktorát. 1384–1403 pravděpodobně přednášel na katedře dekretálů, jak dokazuje jeho dochovaná lektura ke 4. knize *Dekretálů* (papežských příkazů) *Řehoře IX*. Vlastnil knihovnu o 62 svazcích především se spisy zaměřenými na teologii a kanonické právo. Spolu s ostatním majetkem knihovnu odkázal v závěti (3. 1. 1414) hlavně pražské kapitule s podmínkou půjčování knih studentům pražské univerzity, pokud nejsou podezřelí z viklefismu. Stejně podmínil svou nadaci pro její dva studenty (teologie a práv). Protihusitské smýšlení projevil mj. i jako právní poradce v komisi, ustavené 1410 k prozkoumání pravověrnosti Viklefových spisů. Měl tak podíl na odsudku, který odůvodnil příkaz pražského arcibiskupa z 15. 6. k jejich odevzdání a spálení. Kněžskou dráhu nastoupil 1378 jako správce farního kostela v Ostravě, poté působil v řadě církevních úřadů spojených s prebendami. Od 1389 byl kanovníkem brněnským, asi od 1391 olomouckým; v pražské kapitule od 1396 hradeckým arcijáhnem, od 1401 kanovníkem. Už před 1400 byl jmenován kancléřem vratislavské katedrální kapituly. Od 1395 působil v ústředním arcibiskupském úřadě v Praze většinou jako generální vikář a v obdobích sedisvakance i jako administrátor.

L: OSN 1, s. 162; I. Hlaváček, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích*, 1965, s. 54n.; týž, *Studie k dějinám knihoven v českém státě doby předhusitské II*. AUC – H 6, 1965, s. 47n.; Z. Hledíková, *Úřad generálních vikářů pražského arcibiskupa v době předhusitské*, 1971, s. 129n.; R. Zelený – J. Kadlec, *Učitelé právnické fakulty a právnické univerzity pražské v době předhusitské (1349–1419)*, AUC-H 18, 1978, s. 105; J. Tráška, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348–1409*, 1981, s. 13n. (kde další literatura); J. Kejř, *Dějiny pražské právnické univerzity*, 1995, *passim*.

BOŽENA KOPIČKOVÁ

ADAMCOVÁ, Anna (provd. Olivová), * 27. 1. 1874 Praha, † 2. 6. 1950 Praha, *pěvkyně*

Po sňatku (1896) vystupovala též pod jménem Olivová nebo Olivová-Adamcová. Jejím druhým manželem byl pěvec Národního divadla Otakar Mařák. Po ochotnických uměleckých začátcích (členka divadelního souboru Malostranské besedy) studovala zpěv na pražské konzervatoři (1891–93). Od 15. 11. 1893 se stala sólistkou operního souboru Národního divadla, 1900 odešla do Vídně (Carlstheater) a poté do Berlína (Theater des Westens). 1903 se vzdala stálého angažmá. Vystupovala už jen občas pohostinsky na scénách Národního divadla (1903), v Plzni a v Brně, soukromě vyučovala zpěvu. V Národním divadle, s nímž se rozloučila 13. 9. 1900 hlavní rolí v Suppého operetě *Fatinica*, zpívala zejména sopránové role subretního typu. Na počátku krátké kariéry A. byl oceňován její dobře znějící hlas, elegantní zjev a pohybové dispozice, i když se vyskytly výhrady k její nedokonalé technice zpěvu a nedostatečnému propracování rolí.

D: role: Carmen (Bizet: *Carmen*, 1893), Princ Orłowski (Strauss: *Netopýr*, 1894), Ganymed (Suppé: *Krásná Galathea*, 1894), Nicol-Nick (Roger: *Miss Nicol-Nick*, 1896), Gaston (Offenbach: *Paní a pán Denisovi*, 1896), Siebel (Gounod: *Faust a Markétka*, 1897), Regina (Offenbach: *Trebizondská princezna*, 1899), Molly Seamorová (Jones: *Gejša*, 1899), Vladimír Dimitrovič (Suppé: *Fatinica*, 1900), zpívala i Esmeraldu (Smetana: *Prodaná nevěsta*) a Denisu (Hervé: *Mamzelle Nitouche*).

L: Dalibor 22, 1900, s. 268; Divadelní listy 1, 1899–1900, s. 353; ODS, s. 7; OSND 1/1, s. 16; HS 1, s. 18; ND a jeho předchůdci, s. 9.

LENKA MRÁČKOVÁ

ADAMCZIK, Josef, * 16. 9. 1863 Brno, † 9. 12. 1919 Praha, *matematik, geodet, pedagog*

Vystudoval na německé technice v Brně a 1886–96 pracoval ve státních službách. Od 1889 byl docentem a od 1903 profesorem deskriptivní a praktické geometrie na báňské akademii v Příbrami. Od 1906 přednášel jako profesor geodézie na německé technice v Praze, kde byl 1907/08, 1911/12 a 1918/19 děkanem oddělení inženýrských staveb.

D: soupis in: Poggendorff 6, s. 18.

L: Birk, s. 89; BL 1, s. 3; MSA 97, 1989 s. 3; ÖBL 1, s. 5; Poggendorff 6, s. 18.

JIRÍ-JOSEPH VESELÝ

ADAMEC, František, * 14. 1. 1846 Lnáře u Blatné, † 7. 3. 1868 Praha, *básník, prozaik*

Pocházel z chudých poměrů, mladší bratr předčasně zemřelého spisovatele Karla A. (1838–1865). Navštěvoval reálku v Písku (1856–62) a v Praze, kde 1864 maturoval. Téhož roku se zapsal na pražskou techniku. Věnoval se spíš literárním zájmům a studium nedokončil pro vážnou srdeční chorobu, které podlehl již ve dvaadvaceti letech.

Patřil k výrazným prozaickým talentům 60. let 19. století. Publikoval psychologicky pronikavé povídky, reagující na dobový konvenční romanticko-sentimentální povídkový model. Vyznačují se mj. potlačením dějové složky a vnějšího popisu ve prospěch psychologicky věrného líčení vnitřního života postav ze soudobého pražského, maloměstského a venkovského prostředí. Jediný román *Cesty života*, prozrazující A. satirické sklony, zůstal v rukopise (otištěn byl až posmrtně z pozůstalosti). Jeho drobná lyrika vykazuje vliv poetiky májové školy, zvl. Jana Nerudy, a tvorby A. S. Puškina. Publikoval v *Květech*, *Rodinné kronice*, *Libuši*, *Lumíru* a *Poutníku od Otavy*. Používal též pseudonymu Praot Ec.

D: Dvě babičky, 1882 (původně *Květy* 1867); *Cesty života*, 1868, in: Národní listy (pod titulem *Velkoměstský román*); rukopisně veselohra *Vdovec*.

L: B. Čermák, Bratří A., in: *Květy* 1888, s. 75n.; OSN 1, s. 76; MSN 1, s. 20; KSN 1, s. 39; M. Hýsek, F. A., in: *Ztrhané struny zvuk*, 1940; LČL 1, s. 30n. (kde další literatura).

LENKA KUSÁKOVÁ

ADAMEC, František, * 12. 11. 1866 *Nemojany u Vyskova*, † 5. (6.) 8. 1946 *Bystrc (dnes Brno)*, římskokatolický kněz, včelařský odborník

Mladší bratr Jana A. (1855–1925). Po studiích na Slovanském gymnáziu v Brně vstoupil 1885 do brněnského bohoslovného ústavu a 1889 byl vysvěcen na kněze. Jako kaplan a farář působil v různých místech na Moravě, od 1923 do konce života v Brně-Bystrci. 1913 byl jmenován konsistorním radou, 1927 děkanem, 1929 papežským komořím (Msgr.), 1934 biskupským radou, 1935 arciknězem brněnským. Od studií se zajímal intenzivně o včelařství a stal se předním včelařským odborníkem, významným organizátorem včelařství. Zabýval se zejména stavbou úlů, plemenným chovem včel, opylováním a včelařským právem. Od 1890 spolupracoval s odbornými včelařskými časopisy (*Včela brněnská / moravská, Český včelař*), pro které napsal velké množství článků. Samostatně vydal práce o včelařském právu, o včelích nákazách a nemocích i dějinách včelařství na Moravě. Podílel se na vydávání včelařských příruček a kalendářů. Psal i do německých odborných časopisů. 1897 založil včelařský spolek pro okres Moravský Krumlov, 1898 byl zvolen do výboru Zemského ústředního spolku včelařského na Moravě, 1932 se stal jeho místopředsedou. 1925 založil spolek Družina přátel plemenného chovu včel, od 1929 byl jeho předsedou. Měl hojné styky se zahraničními odborníky. Podílel se na organizování všeslovanských včelařských sjezdů a výstav. Byl členem ČSAZ (1942).

D: Krátký návod průmyslového včelařství, 1899 (spoluautor); Včelařské právo v zemích našich, 1901; Jubilejní památník včelařů moravských, 1904; Včelaření slovanských národů, in: Ludwig, Unsere Bienen, 1906; Dějiny včelařství a Včelařská literatura, in: Včelařova čítanka, 1909, s. 717n., 726n., 742; Zákon o nákazách včelího plodu s poučením o zjevech a podstatě nemocí těch, 1914; Pyl a jeho význam ve včelařství, 1938; Z dějin plemenného chovu včel na Moravě, zvl. otisk Včely moravské, 1940.

L: HSN 1, s. 19; A. Schönfeld, Šedesátiny P. F. A., in: Český včelař 60, 1926, s. 316n.; KSN 1, s. 39; nekrology in: Český včelař 80, 1946, s. 103n.; Včela moravská 72, 1947, s. 5n.; J. Kříženecký, Na paměť monsignora F. A., in: VČAZ 21, 1947, s. 529n.; J. Nepraš, Portréty významných včelařů, in: Včelařství 22, 1969, s. 187; J. Nepraš, České včelařství, 1971, s. 62n.; B. Kyjovská, Vzpomínka na F. A. – přítele Viléma Mrštíka, in: Jižní Morava, Vlastivědný sborník, 12, 1976, s. 125n.; MSB 4, 1990, s. 146; L. Skala, Naši předchůdci 1, Biografický slovník českého zemědělství a venkova, 1993, s. 5; Kolečka, s. 2.

P: MZA Brno, E 82; Archiv města Brna.

GUSTAV NOVOTNÝ, JAN NOVOTNÝ

ADAMEC, Jan, * 8. 5. 1855 *Nemojany u Vyskova*, † 17. 10. 1925 *Přerov*, zemědělský odborník, agronom, pedagog, komunální politik

Pocházel ze zemědělské rodiny, starší bratr Františka A. (1866 až 1946). Po maturitě na Slovanském gymnáziu v Brně studoval 1875–78 VŠZ ve Vídni, kde 1879 složil diplomové zkoušky. Už 1878 se stal profesorem rostlinné výroby na

české zemské střední hospodářské škole v Přerově. Výsledky pokusů s pěstováním hospodářských rostlin publikoval ve výročních školních zprávách a odborných zemědělských časopisech. 1884 byla jeho zásluhou založena v Přerově kontrolní semenářská stanice, která se 1891 stala zemským ústavem. 1885 převzal redakci časopisu *Moravský hospodář*, který do 1899 řídil. V této době přispíval též do Lamblova *Archivu zemědělského*. 1891 byl jmenován ředitelem přerovské hospodářské školy. Za jeho správy byla postavena nová školní budova (1911–12) a rozšířen školní statek, který již předtím vedl jako moderní pokusný pěstitelský a šlechtitelský ústav. Usilovně propagoval zemědělskou osvětu a pokrok. 1897 až 1920 působil současně jako státní inspektor zemědělského školství na Moravě. Získal si vysokou autoritu, oblibu a značné zásluhy o rozvoj zemědělského školství. Na VŠZ v Brně se po 1918 stal docentem zemědělského družstevnictví a obchodní nauky a zkušebním komisařem pro učitele zemědělských škol. 1895 byl spoluzakladatelem první rolnické továrny na umělá hnojiva v Přerově a předsedou její správní rady. Působil v řadě zemědělských a hospodářských organizací, hlavně na Moravě (Ústřední svaz českých hospodářských společenstev v Brně, Zemědělská rada pro markrabství moravské, Československá matice rolnická, správní rada Moravské agrární a průmyslové banky, aj.) a v přerovské městské samosprávě. 1920 odešel do penze. Za zásluhy o zemědělské školství a osvětu získal řadu poct. Po založení ČSAZ koncem roku 1924 se krátce před smrtí stal jejím členem.

D: Sklizeň rostlin hospodářských, 1892; Vzorový plán hospodářských staveb na Moravě, 1893; Kterak působiti na zlepšení jakosti ječmene, 1904; Význam vodních drah pro zemědělství na Moravě, 1908; Zásady úprav hnojení v moderním hospodářství, 1907; Stav pěstování konopí druhdy a nyní, 1923 aj.; řada odborných článků.

L: HSN 1, s. 19, 1130; nekrology in: VČAZ 1, 1925, s. 372n.; J. A., in: Výroční zpráva zemské vyšší hospodářské školy v Přerově za školní rok 1925–26, s. 3n.; E. Reich – B. Vlácil, ČSAZ v prvním desetiletí 1924–34, 1935, s. 66, 138; V. Fišmistrová, Vzpomínka na ing. J. A., in: Nové Přerovsko, 5. 5. 1995.

GUSTAV NOVOTNÝ, JAN NOVOTNÝ

ADAMEC, Josef, * 18. 12. 1909 *Praha*, † 17. 11. 1939 *Praha*, český pracovník studentského hnutí

Po maturitě na reálném gymnáziu v Praze-Libni (1930) studoval práva na UK (studia zčásti uzavřel 1934 dvěma státními zkouškami). Od 1930 aktivně působil ve studentských organizacích: činovník, posléze tajemník spolku posluchačů práv Všehrd, 1935–36 místopředseda Ústředního svazu československého studentstva, 1937–39 člen jeho dozorcí rady. Původně patřil k představitelům národně demokratické mládeže a na podzim 1934 se významně exponoval v tzv. insigniádě; od 1935 však projevoval výhrady k politice Národního sjednocení, 1937 vstoupil do národně socialistické strany a v prosinci 1938 do Národní strany práce. 1937–38 působil v Ná-

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.